

ΑΡΤΟΥΡΟ
ΠΕΡΕΘ-ΡΕΒΕΡΤΕ

*Καλοί άνθρωποι
σε σκοτεινούς καιρούς*

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μετάφραση
ΤΙΤΙΝΑ ΣΠΕΡΕΛΑΚΗ

ΑΡΤΟΥΡΟ ΠΕΡΕΘ-ΡΕΒΕΡΤΕ

Καλοί άνθρωποι σε σκοτεινούς καιρούς

μυθιστόρημα

Μετάφραση από τα ισπανικά

Τιτίνα Σπερελάκη

ΕΚΛΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 372

Αρτούρο Πέρεθ-Ρεβέρτε, *Καλοί άνθρωποι σε σκοτεινούς καιρούς*

Τίτλος πρωτοτύπου: *Hombres buenos*

Μετάφραση: Τιτίνα Σπερελάκη

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις: Ελένη Μαρτζούκου

Σελιδοποίηση: Αλέξιος Μάστορης

Φιλμ-Μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Arturo Pérez-Reverte, 2015

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2016

Πρώτη έκδοση στην ισπανική γλώσσα από τις εκδόσεις Alfaguara/

Penguin Random House Grupo Editorial, S.A.U., 2015

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Φεβρουάριος 2017

ΚΕΤ Α488 ΚΕΠ 75/17

ISBN 978-960-16-6945-8

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στον Γκρεγόριο Σαλβαδόρ.
Και στον Αντόνιο Κολίνο, τον Αντόνιο Μινγκότε
και τον ναύαρχο Άλβαρεθ-Αρένας, εις μνήμην.

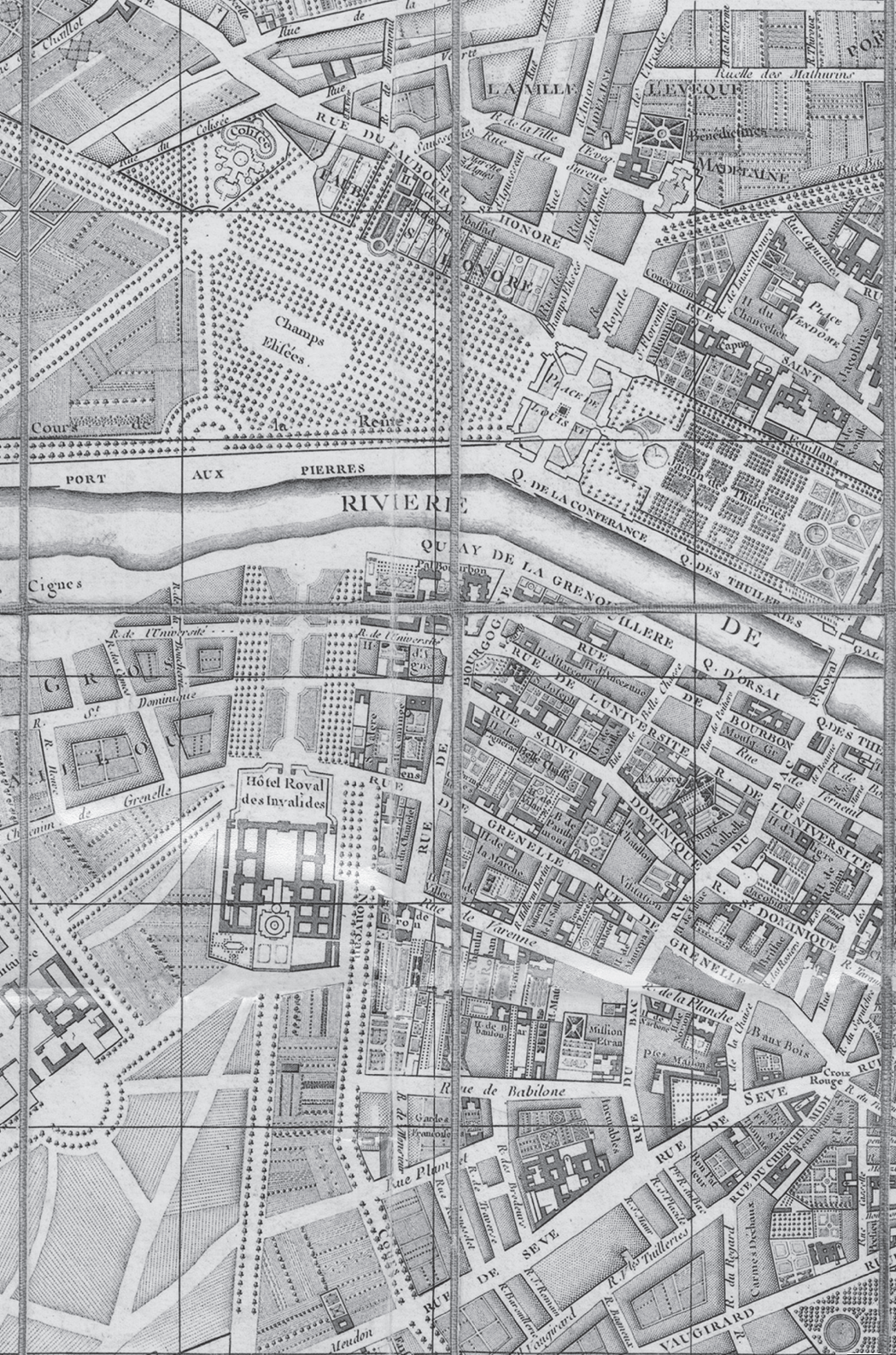
*Μια αλήθεια, μια πίστη, μια γενιά ανθρώπων περνάει,
ξεχνιέται, δε μετράει πια. Εκτός ίσως για τους λίγους που
πίστεψαν σ' αυτή την αλήθεια, διακήρυξαν αυτή την πίστη
ή αγάπησαν αυτούς τους ανθρώπους.*

ΤΖΟΖΕΦ ΚΟΝΡΑΝΤ, *Τα νιάτα*

Γεωμετρικός χάρτης της Μαδρίτης, Tomas López (1785)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Ο φηλός άνθρωπος και ο χοντρός άνθρωπος	[21]
2. Ο επικίνδυνος άνθρωπος	[71]
3. Κουβεντιάζοντας στον δρόμο και σε λοκάντες	[105]
4. Περί πλοίων, βιβλίων και γυναικών	[155]
5. Η πόλη των φιλοσόφων	[211]
6. Οι μνησικαχίες του αβά Μπρίνγκας	[273]
7. Ο κύκλος συζήτησης της Ρυ Σαιντ Ονορέ	[327]
8. Οι κύριοι του καφέ «Προκόπ»	[383]
9. Ζήτημα τιμής	[439]
10. Τα προγεύματα της μαντάμ Ντανσενί	[495]
11. Ο ένοικος της οικίας Μονμαρτέλ	[543]
12. Το Φαράγγι των Λύκων	[583]
Επίλογος	[635]

Το παρόν μυθιστόρημα βασίζεται σε πραγματικά γεγονότα και πρόσωπα, παρότι μεγάλο μέρος της ιστορίας και των χαρακτήρων αποτελεί επινόηση ο συγγραφέας.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΣΚΟΛΟ ΝΑ ΦΑΝΤΑΣΤΕΙΣ μια μονομαχία με το φως της αυγής στο Παρίσι των τελευταίων χρόνων του 18ου αιώνα. Φτάνει να έχεις διαβάσει κάμποσα βιβλία και να έχεις δει μερικές ταινίες. Να την περιγράψεις γραπτώς είναι πιο περίπλοκο. Και να τη χρησιμοποιήσεις για να ξεκινήσεις ένα μυθιστόρημα ενέχει τους κινδύνους του. Το ζητούμενο είναι να πετύχεις να δει ο αναγνώστης όσα βλέπει, ή φαντάζεται, ο συγγραφέας. Να μεταμορφωθείς σε μάτια ξένα, στα μάτια του αναγνώστη, και να εξαφανιστείς διακριτικά έτσι ώστε να είναι ο ίδιος εκείνος που θα αναμετρηθεί με την ιστορία που του διηγούνται. Η ιστορία τούτων εδώ των σελίδων χρειάζεται ένα λιβάδι σκεπασμένο από την πρωινή πάχνη κι ένα φως διάχυτο, γκριζωπό, για το οποίο θα ήταν χρήσιμο να καταφύγουμε σε μια ελαφριά ομίχλη, όχι πολύ πυκνή, σαν εκείνες που ξεφύτρωναν συχνά στα δάση στα περίχωρα της γαλλικής πρωτεύουσας –πολλά από τα δασύλλια εκείνα έχουν σήμερα εξαφανιστεί ή έχουν ενσωματωθεί σ' αυτήν– με το πρώτο φως της μέρας.

Η σκηνή χρειάζεται επίσης κάποια πρόσωπα. Στο αβέβαιο φως του ήλιου που δεν ανατέλλει ακόμα πρέπει να διακρίνονται, κάπως ξεθωριασμένες μέσα στην αχλή, οι μορφές δύο ανθρώπων. Κάπως πιο αποτραβηγμένες, κάτω από τα δέντρα, κοντά σε τρεις ιππήλατες άμαξες σταματημένες εκεί, υπάρχουν κι άλλες ανθρώπινες μορφές, αντρικές, τυλιγμένες σε κάπες, με τρίκοχα καπέλα τραβηγμένα χαμηλά μέχρι τον γιακά της κάπας. Είναι μισή ντουζίνα, αλλά δεν επηρεάζουν την κυρίως σκηνή· μπορούμε επομένως προς στιγμινή να τις αγνοήσουμε. Αυτό που πρέπει να προσελκύσει την προσοχή μας είναι δύο ακίνητοι άντρες ο ένας απέναντι στον άλλο, όρθιοι πάνω στο μουσκεμένο χορτάρι του λιβαδιού. Φορούν στενές περισκελίδες και πουκάμισο χωρίς σακάκι. Ο ένας είναι αδύνατος, μάλλον φηλός για την εποχή του, με γκριζα μαλλιά μαζεμένα σε μια κοντή αλογοουρά στον αυχένα του. Ο άλλος είναι μετρίου αναστήματος και τα μαλλιά του είναι σγουρά στους κροτάφους, πουδραρισμένα κατά την πιο εκλεπτυσμένη μόδα της εποχής του. Κανείς από τους δύο δε μοιάζει νέος, αν και είμαστε σε μεγάλη απόσταση για να το εκτιμήσουμε. Ας τους πλησιάσουμε λιγάκι επομένως. Ας τους παρατηρήσουμε καλύτερα.

Αυτό που κρατούν στα χέρια τους, και οι δύο, είναι σπαθί. Ή σπαθί που μοιάζει με ξίφος άσκησης, αν προσεξουμε τις λεπτομέρειες. Τα πράγματα επομένως μοιάζουν σοβαρά. Δυσόιωνα. Οι δύο άντρες στέκονται σε απόσταση τριών βημάτων ο ένας από τον άλλο, ακίνητοι ακόμα, και κοιτάζονται προσεκτικά. Σχεδόν σκεφτικά. Ίσως επικεντρωμένοι σ' αυτό που πρόκειται να συμβεί. Τα μπράτσα τους κρέμονται κατά μήκος του σώματος και οι μύτες των λεπίδων αγγίζουν το κρυσταλλιασμένο χορτάρι στο χώμα. Ο πιο κοντός, που από κοντά μοιάζει και πιο νέος, έχει έκφραση υπεροπτική, ίσως θεατρικά περιφρονητική. Θα έλεγε κανείς πως, παρότι μελετάει τον αντίπαλό του, φροντίζει να δείχνει ατάραχος σε όσους κοιτάζουν από τις παρυφές του λι-

βαδιού. Ο άλλος, πιο ψηλός και μεγαλύτερης ηλικίας, έχει γαλάζια μάτια υγρά και μελαγχολικά, που μοιάζουν επηρεασμένα από την υγρασία του περιβάλλοντος. Εκ πρώτης όψεως τα μάτια αυτά δείχνουν να ατενίζουν τον άντρα που έχουν μπροστά τους, αν όμως τα προσέξουμε καλά θα αντιληφθούμε πως δεν είναι έτσι. Στην πραγματικότητα είναι απορροφημένα ή αφηρημένα. Απόντα. Ίσως, αν αυτή τη στιγμή ο άνθρωπος που έχουν μπροστά τους άλλαζε θέση, τα μάτια αυτά να συνέχιζαν να κοιτάζουν προς το ίδιο σημείο, αδιαφορώντας για τα πάντα, με την προσοχή στραμμένη σε εικόνες μακρινές που μόνο αυτά γνωρίζουν.

Από την ομάδα που έχει συγκεντρωθεί κάτω από τα δέντρα έρχεται μια φωνή και οι δύο άντρες που στέκονται στο λιβάδι σηκώνουν αργά τα ξιφίδια. Ανταλλάσσουν σύντομο χαιρετισμό, ο ένας σηκώνοντας τον φυλακτήρα στο ύψος του πιγουνιού, και μετά παίρνουν θέση φύλαξης. Ο πιο κοντός ακουμπάει το ελεύθερο χέρι του στον γοφό, υιοθετώντας μια κομψότατη στάση ξιφομαχίας. Ο άλλος, ο ψηλός άντρας με τα υγρά μάτια και την κοντή γκριζα αλογοουρά, τεντώνει το όπλο και σηκώνει το άλλο χέρι, σχηματίζοντας σχεδόν ορθή γωνία με τον βραχίονα και τον πήχη, με τα δάχτυλα, χαλαρά, να πέφτουν ελαφρά προς τα εμπρός. Οι λεπίδες, αγγίζοντας πρώτη φορά ανεπαίσθητα η μια την άλλη, αφήνουν έναν σιγανό μεταλλικό ήχο που ακούγεται πεντακάθαρος, αργυρόηχος, στον ψυχρό αυγινό αέρα.

Ας συνεχίσουμε να γράφουμε τώρα. Ας διηγηθούμε την ιστορία. Ας μάθουμε τι οδήγησε τα πρόσωπα αυτά μέχρις εδώ.

Ο ψηλός άνθρωπος και ο χοντρός άνθρωπος

Είναι απόλαυση να τους ακούς να κουβεντιάζουν για μαθηματικά, σύγχρονη φυσική, φυσική ιστορία, δίκαιο των λαών, και για αρχαιότητες και ανθρωπιστικά γράμματα, κάποιες φορές με περισσότερες προφυλάξεις απ' ό,τι αν παραχάραζαν νομίσματα. Ζουν στο σκοτάδι και πεθαίνουν όπως έζησαν.

X. ΚΑΔΑΛΣΟ, *Μαροκινές επιστολές*

ΤΟΥΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΑ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ της βιβλιοθήκης, χωρίς να τους ψάχνω – είκοσι οχτώ τόμους με μεγάλο μέγεθος στιγμών, σταχωμένους με ανοιχτό καφέ δέρμα ξεθωριασμένο από τον χρόνο, ταλαιπωρημένο από χρήση δυόμισι αιώνων. Δεν το ήξερα πως βρίσκονταν εκεί –άλλο πράγμα έψαχνα και σκάλιζα στα ράφια– και ξαφνιάστηκα διαβάζοντας στη ράχη τους: *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné*. Ήταν η πρώτη έκδοση. Αυτή που ξεκίνησε να βγαίνει από το τυπογραφείο το 1751 και ο τελευταίος τόμος της είδε το φως το 1772. Γνώριζα το έργο φυσικά. Τουλάχιστον ως κάποιο βαθμό. Μάλιστα πριν από πέντε χρόνια ετοιμαζόμουν να το αγοράσω από τον φίλο μου τον παλαιοβιβλιοπώλη Λουίς Μπαρδόν, που μου το πρόσφερε στην περίπτωση που θα έκανε πίσω ένας άλλος πελάτης ο οποίος το είχε καπαρώσει. Ατυχώς για μένα –ή ευτυχώς, γιατί ήταν πολύ ακριβό–, ο πελάτης το αγόρασε. Ήταν ο Πέδρο Χ. Ραμίρεθ, τότε διευθυντής της εφημερίδας *El Mundo*. Ένα βράδυ, δειπνώντας στο σπίτι του, το είδα να εκτίθεται περήφανα στη βιβλιοθήκη του. Ο

ιδιοκτήτης γνώριζε το επεισόδιο με τον Μπαρδόν και αστειευτήκαμε γύρω από αυτό. «Καλή τύχη την άλλη φορά» μου είπε. Δεν υπήρξε όμως άλλη φορά. Πρόκειται για έργο σπάνιο στην αγορά παλιών βιβλίων. Πολύ δύσκολο να το βρεις ολόκληρο.

Η ουσία είναι πως εκείνο το πρωί βρισκόμουν εκεί, στη βιβλιοθήκη της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας –καταλαμβάνω το κάθισμα με το γράμμα T εδώ και δώδεκα χρόνια–, σταματημένος μπροστά στο έργο που συνόψιζε τη μεγαλύτερη πνευματική περιπέτεια του 18ου αιώνα: τον θρίαμβο της λογικής και της προόδου πάνω στις σκοτεινές δυνάμεις του τότε γνωστού κόσμου. Μια συστηματική έκθεση σε 72.000 λήμματα, 16.500 σελίδες και 17 εκατομμύρια λέξεις που περιλάμβανε τις πιο επαναστατικές ιδέες της εποχής της, που έφτασε να καταδικαστεί από την Καθολική Εκκλησία και της οποίας οι συγγραφείς και οι εκδότες δέχτηκαν απειλές φυλάκισης και θανάτου. Αναρωτήθηκα πώς άραγε αυτό το έργο, που επί τόσο καιρό περιλαμβανόταν στο *Ευρετήριο* των απαγορευμένων βιβλίων, να είχε φτάσει μέχρι εκεί. Πότε και με ποιον τρόπο. Οι ακτίνες του ήλιου που έμπαιναν από τα παράθυρα της βιβλιοθήκης, σχηματίζοντας στο πάτωμα μεγάλα φωτεινά ορθογώνια, δημιουργούσαν μια ατμόσφαιρα σχεδόν βελαθική, όπου έλαμπαν οι παμπάλαιες χρυσωμένες ράχες των είκοσι οχτώ τόμων στα ράφια τους. Άπλωσα τα χέρια, πήρα έναν και τον άνοιξα στη σελίδα του ψευδότιτλου:

Encyclopédie,

ou

dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers,
par une société de gens de lettres.

Tome premier

MDCCLI

Avec approbation et privilège du roy

Οι δύο τελευταίες αράδες μού προκάλεσαν ένα σαρκαστικό χαμόγελο. Σαράντα δύο χρόνια έπειτα από εκείνο το MDCCCL, το 1793, ο εγγονός του γου που είχε παραχωρήσει την έγκριση και το δικαίωμα για την εκτύπωση εκείνου του πρώτου τόμου είχε καρατομηθεί στην γκιλοτίνα σε μια δημόσια πλατεία του Παρισιού, ακριβώς στο όνομα των ιδεών που, από εκείνη την ίδια *Encyclopédie*, είχαν πυρπολήσει τη Γαλλία και μεγάλο μέρος του κόσμου. Η ζωή τα κάνει αυτά τ' αστεία, κατέληξα. Η δική της αίσθηση του χιούμορ.

Ξεφύλλισα κάποιες σελίδες στην τύχη. Το χαρτί, άφογα λευκό παρά την ηλικία του, ηχούσε σαν να ήταν φρεσκοτυπωμένο. Καλό και ωραίο χαρτί τύπου bond, σκέφτηκα, ανθεκτικό στον χρόνο και στην ανθρώπινη ανοησία, τόσο διαφορετικό από την όξινη κυτταρίνη του σύγχρονου χαρτιού, που σε λίγα χρόνια κιτρινίζει τις σελίδες και τις κάνει εύθρυπτες και ευπαθείς. Πλησίασα τη μύτη μου, ανασαίνοντας με απόλαυση. Μέχρι και η μυρωδιά του ήταν φρέσκια. Έκλεισα τον τόμο, τον επέστρεψα στο ράφι και βγήκα από τη βιβλιοθήκη. Είχα άλλα πράγματα ν' ασχοληθώ, όμως η θύμηση εκείνων των είκοσι οχτώ τόμων, τοποθετημένων σε μια διακριτική γωνιά του παλιού κτιρίου της οδού Φελίπε Δ' στη Μαδρίτη, ανάμεσα σε χιλιάδες άλλα βιβλία, δεν έλεγε να μου φύγει από το μυαλό. Το σχολίασα αργότερα με τον Βίκτορ Γκαρθία δε λα Κόντσα, τον επίτιμο διευθυντή, με τον οποίο συναντήθηκα στις κρεμάστρες για τα πανωφόρια της αίθουσας υποδοχής. Με είχε πλησιάσει για κάποιιο άλλο θέμα –ήθελε να μου ζητήσει ένα κείμενο για την αργκό του Κεβέδο ούτε κι εγώ ξέρω για ποιο τρέχον έργο–, εγώ όμως γύρισα την κουβέντα σ' αυτό που μ' ενδιέφερε τη συγκεκριμένη στιγμή. Ο Γκαρθία δε λα Κόντσα είχε μόλις συγγράψει μια ιστορία της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας και πρέπει να τα είχε φρέσκα στο μυαλό του.

«Πότε απέκτησε η Ακαδημία την *Encyclopédie*;»

Φάνηκε να ξαφνιάζεται από την ερώτηση. Μετά μ' έπια-

σε αγκαζέ μ' εκείνη την υπέροχη αβρότητά του που, στη διάρκεια της θητείας του, κατάφερε εξίσου καλά να ματαιώνει την απόσχιση αδελφών ακαδημιών της ισπανόφωνης Αμερικής –το να μεταπείσει τους Μεξικανούς όταν προσπάθησαν να δημιουργήσουν το δικό τους λεξικό ήταν μια δουλειά λεπτή σαν κέντημα–, όσο και να πείθει ένα τραπεζικό ίδρυμα να χρηματοδοτήσει εφτά τόμους των Απάντων του Θερβάντες με την ευκαιρία των τετρακοσίων χρόνων του *Δον Κιχότη*. Ίσως γι' αυτό τον είχαμε επανεκλέξει αρκετές φορές, μέχρι που παραμεγάλωσε.

«Δεν είμαι και πολύ καλά ενημερωμένος» είπε καθώς προχωρούσαμε στον διάδρομο προς το γραφείο του. «Ξέρω πως βρίσκεται εδώ από τα τέλη του 18ου αιώνα».

«Ποιος μπορεί να με καθοδηγήσει;»

«Γιατί σ' ενδιαφέρει, αν δε γίνομαι αδιάκριτος;»

«Δεν ξέρω ακόμα».

«Κάποιο μυθιστόρημα;»

«Είναι νωρίς για να το πω».

Κάρφωσε τις γαλάζιες κόρες των ματιών του στις δικές μου, κάπως καχύποπτος. Πότε πότε, για να ανησυχίσω λιγάκι τους συναδέλφους μου της Ακαδημίας, μιλάω για ένα μυθιστορημάκι που στην πραγματικότητα δεν έχω πρόθεση να γράψω, στο οποίο όμως απειλώ να τους περιλάβω όλους. Ο τίτλος είναι *Καθαρίζει, σκοτώνει και αглаΐζει* – μια ιστορία εγκλημάτων με το φάντασμα του Θερβάντες, που υποτίθεται πως περιφέρεται στο κτίριό μας, ορατό μόνο στους θυρωρούς. Η ιδέα είναι ότι οι ακαδημαϊκοί δολοφονούνται ο ένας μετά τον άλλο, ξεκινώντας από τον καθηγητή Φρανθίσκο Ρίκο, τον πιο επιφανή θερβαντολόγο μας. Αυτός υποτίθεται πως πεθαίνει πρώτος, κρεμασμένος με το κορδόνι μιας κουρτίνας της αίθουσας βουτημάτων μας.*

* Στην «αίθουσα βουτημάτων» της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας συναντιούνται ανεπίσημα οι ακαδημαϊκοί πίνοντας τσάι με βουτήματα, προτού περάσουν στην αίθουσα όπου γίνονται οι ολομέλειες. (Σ.τ.Μ.)

«Δε μιλάς για κείνο το αμφιλεγόμενο μυθιστόρημα με τα εγκλήματα, έτσι; Εκείνο με –»

«Όχι. Ηρέμησε».

Ο Γκαρθία δε λα Κόντσα, που συχνά είναι τζέντλεμαν, κρατήθηκε να μην ξεφυσήσει ανακουφισμένος. Η ανακούφιση πάντως διακρινόταν πάνω του.

«Μου άρεσε πολύ το τελευταίο σου. Ο κοσμοπολίτης χορευτής. Ήταν κάτι, ξέρω κι εγώ...»

Αυτός ήταν ο επίτιμος διευθυντής. Πάντα καλό παιδί. Άφησε το τέλος της φράσης στον αέρα, δίνοντάς μου μια γενναιόδωρη ευκαιρία να ανασηκώσω τους ώμους με την πρέπουσα μετριοφροσύνη.

«Κοσμικός».

«Συγγνώμη;»

«Λεγόταν Ο κοσμικός χορευτής».*

«Α, ναι. Βέβαια. Αυτό... Μέχρι κι ο πρωθυπουργός εμφανίστηκε πέρυσι το καλοκαίρι στο *Hola* με ένα αντίτυπο πάνω στην αιώρα, στη Θαάρα δε λος Ατούνες».

«Της γυναίκας του θα ήταν» αντέτεινα. «Αυτός ο τύπος δεν έχει διαβάσει βιβλίο στη ζωή του».

«Για τον Θεό...» Ο Γκαρθία δε λα Κόντσα χαμογελούσε διφορούμενα, σκανδαλισμένος μόνο μέχρι του ενδεδειγμένου σημείου. «Για τον Θεό».

«Τον έχεις δει καμιά φορά σε καμιά πολιτιστική εκδήλωση;... Σε μια θεατρική προεμιέρα; Στην όπερα; Να βλέπει καμιά ταινία;»

«Για τον Θεό».

Αυτό το τελευταίο το επανέλαβε στο γραφείο του, καθώς βουλευόμαστε σε δυο πολυθρόνες. Ο ήλιος εξακολουθούσε να μπαίνει από τα παράθυρα και σκέφτηκα πως ήταν μια από εκείνες τις μέρες όπου οι ιστορίες που έχεις να πεις

* Πρόκειται για εναλλακτικό τίτλο του βιβλίου του συγγραφέα *Το ταγκό της Παλιάς Φρουράς*. (Σ.τ.Μ.)

σε αδράχνουν και δε σε ξανααφήνουν. Ίσως, είπα μέσα μου, η συζήτηση αυτή να υποθήκευε τα επόμενα δύο χρόνια της ζωής μου. Σ' αυτή την ηλικία έχεις πιο πολλές ιστορίες να γράφεις παρά χρόνο για ν' ασχοληθείς μαζί τους. Το να διαλέξεις μία συνεπάγεται ν' αφήσεις άλλες να πεθάνουν. Γι' αυτό είναι αναγκαίο να επιλέξεις προσεκτικά. Να λαθέψεις όσο είναι απαραίτητο.

«Δεν ξέρεις τίποτε άλλο;» ρώτησα.

Ανασήκωσε τους ώμους, παίζοντας με τον φιλντισένιο χαρτοκόπτη που έχει συνήθως πάνω στο γραφείο του, με χαραγμένο στη λαβή του το ίδιο έμβλημα και το ίδιο απόφθεγμα που εμφανίζονται επισμαλτωμένα στα μετάλλια τα οποία χρησιμοποιούμε στις επίσημες εκδηλώσεις. Από την ίδρυσή της, το 1713, η Βασιλική Ισπανική Ακαδημία είναι ένας οίκος παραδόσεων, κι αυτό συνεπάγεται τη χρήση γραβάτας μέσα στο κτίριο, τη χρήση του πληθυντικού στις μεταξύ μας συζητήσεις στις επίσημες εκδηλώσεις και τα τοιαύτα. Το παράλογο έθιμο να μην υπάρχουν γυναίκες έχει από καιρό καταργηθεί. Ολοένα και περισσότερες παρευρίσκονται στις ολομέλειες της Πέμπτης. Ο κόσμος άλλαξε, το ίδιο και το ίδρυμά μας. Τώρα είναι ένα πρώτης τάξεως γλωσσικό εργοστάσιο, όπου εμείς οι ακαδημαϊκοί δεν είμαστε παρά το διοικητικό συμβούλιο. Η παλιά εικόνα μιας ανδρικής λέσχης σοφών, αρτηριοσκληρωτικών παππούδων δεν είναι σήμερα παρά ένα ξεπερασμένο κλισέ.

«Σαν να θυμάμαι πως ο don Γκρεγόριο Σαλβαδόρ, ο πρότανης των ακαδημαϊκών μας, μου μίλησε κάποτε γι' αυτό» είπε ο Γκαρθία δε λα Κόντσα αφού το σκέφτηκε λίγο. «Ένα ταξίδι στη Γαλλία ή κάτι τέτοιο... Για να φέρουν αυτά τα βιβλία».

«Τι παράξενο...» Οι υπολογισμοί δε μου έβγαιναν. «Αν ήταν στα τέλη του 18ου αιώνα, όπως είπες προηγουμένως, η *Encyclopédie* ήταν απαγορευμένη στην Ισπανία. Και συνέχισε να είναι κάμποσο καιρό ακόμα».

Ο Γκαρθία δε λα Κόντσα είχε γείρει ακουμπώντας τους αγκώνες του στο γραφείο και με παρατηρούσε πάνω από τα δεμένα δάχτυλά του. Ως συνήθως, τα μάτια του σου μετέδιδαν μια ενθουσιώδη προτροπή να δράσεις, φτάνει αυτό να μην περιέπλεκε τη δική του ζωή.

«Ίσως ο Σάντσεθ Ρον, ο βιβλιοθηκάριος, να μπορεί να σε βοηθήσει» πρότεινε. «Αυτός χειρίζεται τα αρχεία, κι εκεί βρίσκονται τα πρακτικά όλων των ολομελειών από την ίδρυσή και μετά. Αν έγινε ταξίδι για τη μεταφορά των βιβλίων, θα υπάρξει απόδειξη».

«Αν έγινε με μυστικό τρόπο, αμφιβάλλω».

Το επίθετο τον έκανε να χαμογελάσει.

«Μη νομίζεις» αντέτεινε. «Η Ακαδημία πάντα διατηρούσε πραγματική ανεξαρτησία απέναντι στην εξουσία, παρόλο που πέρασε πολύ δύσκολους καιρούς. Θυμήσου τον Φερδινάνδο Ζ΄ ή τις απόπειρες του δικτάτορα Πρίμο δε Ριβέρα να την ελέγξει... Ή όταν, μετά τον εμφύλιο, ο Φράνκο διέταξε να καλυφθούν οι θέσεις των δημοκρατικών ακαδημαϊκών που βρίσκονταν στην εξορία, η Ακαδημία το αρνήθηκε και οι καρέκλες διατηρήθηκαν κενές, μέχρι που οι εξόριστοι ιδιοκτήτες πέθαναν ή επέστρεψαν στην Ισπανία».

Συλλογίστηκα τις συνέπειες που συνεπαγόταν ένα τέτοιο ζήτημα τον 18ο αιώνα. Τις πιθανές και περίπλοκες περιστάσεις. Ήταν καλή ιστορία, έλεγε το ένστικτό μου.

«Ωραία δε θα 'ταν;» σχολίασα. «Να έχουν φτάσει εδώ αυτά τα βιβλία στα κρυφά».

«Δεν ξέρω. Ποτέ δεν ασχολήθηκα με το ζήτημα. Αν σ' ενδιαφέρει τόσο, πήγαινε να βρεις τον βιβλιοθηκάριο και δοκίμασε την τύχη σου μαζί του... Μπορείς επίσης να αποταθείς στον δον Γκρεγόριο Σαλβαδόρ».

Το έκανα. Η περιέργειά μου είχε πια κεντριστεί. Ξεκίνησα από τον Νταρίο Βιγιανουέβα, τον διευθυντή. Που, ως γνήσιος Γαλικιανός που είναι, μου έκανε τριάντα ερωτήσεις και δεν απάντησε σε καμία από τις δικές μου.

Ενδιαφέρθηκε κι αυτός για το μυθιστόρημα με τα εγκλήματα και, όταν του είπα ότι σ' αυτό πέθαινε ο καθηγητής Ρίκο, μου ζήτησε να είναι ο δολοφόνος. Το ίδιο του έκανε αν ήταν κορδόνι κουρτίνας ή χορδή κιθάρας.

«Δεν μπορώ να σου υποσχεθώ τίποτα» απάντησα. «Υπάρχει ουρά για τον Πάκο. Όλοι θέλουν να είναι ο δολοφόνος».

Με κοίταξε προτρεπτικά, με το ένα του χέρι στον ώμο μου.

«Κάνε ό,τι μπορείς, άντε. Η ιδέα με ενθουσιάζει. Σου υπόσχομαι να ξαναβάλω τους τόνους στις δεικτικές αντω-νυμίες».

Μετά πήγα να βρω τον Χοσέ Μανουέλ Σάντσεθ Ρον, τον βιβλιοθηκάριο – έναν τύπο ψηλό, αδύνατο, με γκριζα μαλλιά και έξυπνο βλέμμα το οποίο στρέφει προς τον κόσμο με ψυχρή διαύγεια. Εκλεγήκαμε ακαδημαϊκοί σχεδόν ταυτόχρονα και είμαστε πολύ φίλοι. Καλύπτει το επιστημονικό κομμάτι της Ακαδημίας –είναι καθηγητής ιστορίας της επιστήμης–, κι εκείνη την εποχή ασχολιόταν ακόμα με τη βιβλιοθήκη μας. Αυτό περιλάμβανε την ευθύνη για θησαυρούς όπως μια πρώτη έκδοση του *Δον Κιχότη*, πολύτιμα χειρόγραφα του Λόπε ή του Κεβέδο και άλλα τέτοια πράγματα που έχουμε κάτω, σ' ένα χρηματοκιβώτιο του υπογείου.

«Η *Encyclopédie* ήρθε στα τέλη του 18ου αιώνα» μου επιβεβαίωσε. «Αυτό είναι σίγουρο. Και φυσικά ήταν απαγορευμένη τόσο στη Γαλλία όσο και στην Ισπανία. Εκεί μόνο κατ' όνομα και εδώ απόλυτα».

«Μ' ενδιαφέρει να μάθω ποιος την έφερε. Πώς πέρασε τα φίλτρα της εποχής... Πώς κατάφεραν να τη βάλουν στη βιβλιοθήκη μας».

Το σκέφτηκε μια στιγμή ενώ λικνιζόταν στην καρέκλα του, μισοκρυμμένος πίσω από τις στοίβες των βιβλίων που σκέπαζαν το τραπέζι εργασίας του.

«Υποθέτω πως, όπως όλες οι αποφάσεις της Ακαδημίας,

εγκρίθηκε σε κάποια ολομέλεια» είπε τελικά. «Δεν πιστεύω ότι κάτι τόσο σημαντικό θα γινόταν χωρίς τη σύμφωνη γνώμη όλων των ακαδημαϊκών... Επομένως πρέπει να υπάρχει ένα πρακτικό που να το καταγράφει».

Ανασηκώθηκα σαν κυνηγόςκυλο που οσμίζεται στον αέρα έναν καλό ντορό.

«Μπορούμε να ψάξουμε στ' αρχεία;»

«Φυσικά. Τα πρακτικά όμως δεν είναι πλήρως ψηφιοποιημένα. Διατηρούνται τα πρωτότυπα, όπως ήταν. Σε χαρτί».

«Αν εντοπίσουμε αυτά τα πρακτικά, θα μπορέσουμε να καθορίσουμε τη στιγμή. Και τις συνθήκες».

«Γιατί σ' ενδιαφέρει τόσο; Κι άλλο μυθιστόρημα;... Ιστορικό αυτή τη φορά;»

«Προς το παρόν είναι περιέργεια».

«Θ' αρχίσω να το ψάχνω. Θα μιλήσω με την υπεύθυνη του αρχείου και θα σου πω... Και δε μου λες, επί τη ευκαιρία... Τι είναι αυτή η ιστορία με τον Πάκο Ρίκο; Σχεδιάζει να βάλεις εμένα για δολοφόνο;»

Τον αποχαιρέτησα και γύρισα στη βιβλιοθήκη. Στην πολυκαιρισμένη μυρωδιά παλιού χαρτιού και δέρματος. Τα ορθογώνια του ήλιου από τα παράθυρα είχαν αλλάξει θέση και απλώνονταν σχεδόν μέχρι εξαφάνισης, και οι είκοσι οχτώ τόμοι της *Encyclopédie* βρίσκονταν ακόμα στο μισσοσκόταδο, στα ράφια τους. Το παμπάλαιο χρυσαφί στις ράχες δεν έλαμπε πια όταν πέρασα τα δάχτυλά μου από πάνω τους, χαϊδεύοντας το στραπατσαρισμένο και φθαρμένο δέρμα. Τότε ξαφνικά μου ήρθε στο μυαλό η ιστορία που ήθελα να πω. Έγινε με φυσικότητα, όπως γίνονται μερικές φορές αυτά τα πράγματα. Κατάφερα να τη δω ανάγλυφη, συγκροτημένη στο μυαλό μου με αρχή, μέση και τέλος – μια σειρά από σκηνές, άδειες θυρίδες έτοιμες να γεμίσουν. Υπήρχε ένα μυθιστόρημα εν εξελίξει και η πλοκή του με περίμενε στις γωνιές αυτής της βιβλιοθήκης. Το ίδιο εκείνο βράδυ, επιστρέφοντας στο σπίτι, άρχισα να φαντάζομαι. Να γράφω.

Είναι είκοσι τέσσερις, αυτή την Πέμπτη όμως παρευρίσκονται μόνο δεκατέσσερις...

Είναι είκοσι τέσσερις, αυτή την Πέμπτη όμως παρευρίσκονται μόνο δεκατέσσερις. Έφτασαν χωριστά στο μεγάλο, ερειπωμένο σπίτι, ένας ένας και μερικές φορές δυο δυο, μερικοί με άμαξα και οι περισσότεροι με τα πόδια, και σχημάτισαν μικρές ομάδες στον προθάλαμο, ενώ άφηναν κάπες, πανωφόρια και καπέλα, προτού περάσουν στην αίθουσα των ολομελειών και πάρουν θέση γύρω από το μεγάλο ορθογώνιο τραπέζι, που είναι σκεπασμένο με διακοσμητικό τραπεζομάντιλο από λεπτή προβιά, λεκιασμένο με κεριά και μελάνι. Μπαστούνια ακουμπούν στις καρέκλες και μαντίλια για τη μύτη μπαινοβγαίνουν στα μανίκια των βελάδων. Κυκλοφορεί από χέρι σε χέρι –δωράκι του διευθυντή– ένα κουτάκι με σκόνη ταμπάκου και το οικόσημο ενός μαρκησίου στο καπάκι. Αψού. Υγεία. Ευχαριστώ. Κι άλλα φτερινίσματα και μαντίλια. Ένας ευπρεπής θόρυβος από βηξίματα, ξεροβηξίματα και χαμηλόφωνα σχόλια για ρευματισμούς, συνάχια, δυσπεψίες και άλλες ασθένειες απασχολούν τα πρώτα λεπτά της συζήτησης, προτού, όρθιοι ακόμα, διαβάσουν την προσευχή *Veni Sancte Spiritus* και πάρουν όλοι τη θέση τους στις καρέκλες που η ταπετσαρία τους αρχίζει να ξεφτίζει από τη χρήση και τον χρόνο. Ο πιο νέος από τους παρόντες μετράει μισόν αιώνα ζωής – βελάδες από μάλλινο ύφασμα σε σκούρες αποχρώσεις, μερικά ράσα, μισή ντουζίνα πουδραρισμένες ή απουδράριστες περούκες, πρόσωπα ξυρισμένα όπου ρυτίδες και σημάδια αποκαλύπτουν τα χρόνια του καθενός. Τα πάντα μοιάζουν να ταιριάζουν με το λιτό σκηνικό, φωτισμένο από κεριά και λυχνάρια. Ένα πορτρέτο του αείμνηστου βασιλιά Φιλίππου Ε΄ κι άλλο ένα του μαρκησίου Δε Βιγένα, ιδρυτή της Ακαδημίας, δεσπόζουν πάνω από τις φθαρμένες βελούδινες κουρτίνες, το παλιό ξε-

βαμμένο χαλί, τα έπιπλα με το ξεθωριασμένο βερνίκι και τα ράφια με τα βιβλία και τους φακέλους. Εδώ και καιρό, παρά τη σχολαστική εβδομαδιαία καθαριότητα, όλ' αυτά μοιάζουν καλυμμένα από ένα λεπτό στρώμα γκριζας οικοδομικής σκόνης: Η Κάσα δελ Τεσόρο, όπου η γενναιοδωρία του βασιλιά Καρόλου Γ' επιτρέπει στους ακαδημαϊκούς να συγκεντρώνονται, είναι μια παλιά πτέρυγα των νέων Βασιλικών Ανακτόρων, και σ' αυτό το τελευταίο εκτελούνται έργα. Σε τούτον εδώ τον 18ο αιώνα που διανύει σχεδόν το τελευταίο του τρίτο, και στην Ισπανία, ακόμα και η καστιλιάνικη γλώσσα και οι σοφοί της ζουν μέσα στη φτώχεια.

«Βιβλία;» ζητάει ο Βέγα δε Σέγια, ο διευθυντής.

Ο δον Χερόνιμο δε λα Κάμπα, κριτικός θεάτρου, συγγραφέας μιας σχοινοτενούς *Ιστορίας του ισπανικού θεάτρου* σε είκοσι δύο τόμους, σηκώνεται με δυσκολία και προχωράει μέχρι την καρέκλα του διευθυντή για να παραδώσει τον εικοστό τόμο, τον τελευταίο που εκδόθηκε. Με χαμόγελο υπέρτατης ευγένειας, ο διευθυντής παίρνει το βιβλίο και το περνάει στα χέρια του βιβλιοθηκάριου δον Ερμόχενες Μολίνα, επιφανούς λατινιστή και αξιόλογου μεταφραστή του Βιργιλίου και του Τάκιτου.

«Η Ακαδημία ευχαριστεί τον δον Χερόνιμο για την παράδοση του έργου του, που στο εξής θα αποτελεί τμήμα της βιβλιοθήκης» λέει ο Βέγα δε Σέγια.

Ο Φρανθίσκο δε Πάουλα Βέγα δε Σέγια, μαρκήσιος Δε Οχινάγα, είναι μεγάλος σταβλάρχης της αυτού μεγαλειότητάς του του βασιλιά. Άνθρωπος κομψός, ντυμένος με την τελευταία λέξη της μόδας – η γαλάζια κεντητή βελάδα και το κερασί κολόβιό του με τις δύο αλυσίδες ρολογιού προσθέτουν μια ασυνήθιστη χρωματιστή πινελιά στην αίθουσα. Κάτοχος μετρίου μεγέθους περιουσίας, ξέρει να κινείται στην αυλή και το ταλέντο του στη διπλωματία είναι παροιμιώδες. Λένε γι' αυτόν πως, αν η οικογένειά του τον είχε προορίσει για εκκλησιαστική σταδιοδρομία –όπως τον μικρότε-

ρο αδερφό του, τώρα επίσκοπο της Σολσόνα—, στη σημερινή του ηλικία θα ήταν καρδινάλιος στη Ρώμη, με όλες τις προϋποθέσεις να γίνει πάπας. Κατά τα άλλα, αν και ως ποιητής είναι απλώς υποφερτός —το έργο του *Γράμματα στην Κλορίντα*, υπόθεση νεανική, πέρασε απαρατήρητο—, ο μαρκήσιος διακρίθηκε εκδίδοντας πριν από δέκα χρόνια ένα βιβλιαράκι με τίτλο *Συνομιλίες περί της διαφορετικότητας ή της ισότητας των ανθρώπων*, που του χάρισε φήμη στους κύκλους συζήτησης προοδευτικών ιδεών και του δημιούργησε προβλήματα με τους λογοκριτές της Ιεράς Εξέτασης. Χωρίς να λογαριάζουμε την αλληλογραφία που διατηρούσε επί ένα διάστημα με τον Ρουσσό. Αυτό προσδίδει μια πεφωτισμένη αύρα στις εργασίες του Ελλόγιμου Οίκου· και κατά συνέπεια υποκινεί τον φθόνο στους ουλτραμοντανικούς* κύκλους.

«Τρέχουσες υποθέσεις» λέει.

Με την παραίνεσή του, ο δον Κλεμέντε Παλαφόξ, ο γραμματέας, ενημερώνει τους παρόντες για τη φάση στην οποία βρίσκονται οι εργασίες στην Ακαδημία, την ανάθεση καθηκόντων και καρτελών αποδελτίωσης για την επόμενη έκδοση του Λεξικού, την Ορθογραφία και τα λήμματα που έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα για τη μεγάλη τετράτομη έκδοση του *Δον Κιχότη* που βγήκε πριν από λίγο από τα πιεστήρια του τυπογράφου Ιμπάρρα.

«Και τώρα» καταλήγει ο γραμματέας κοιτάζοντάς τους πάνω από τα γυαλιά του «θα γίνει η προβλεπόμενη ψηφοφορία για το ταξίδι στο Παρίσι και την *Encyclopédie*».

Το προφέρει στα γαλλικά, με καλή προφορά —επιφανής ελληνιστής, ο Παλαφόξ είναι μεταφραστής μιας *Ποιητικής*

* Ο ουλτραμοντανισμός ήταν θεολογικό κίνημα που υποστήριζε την απόλυτη αυθεντία και ανωτερότητα του πάπα έναντι των πέραν των Άλπεων Εκκλησιών. Εμφανίστηκε τον 15ο αιώνα και κατέληξε, στην Α΄ Σύνοδο του Βατικανού, το 1870, στην ανακήρυξη του παπικού αλάθητου σε δόγμα πίστεως της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. (Σ.τ.Μ.)

του Αριστοτέλη υπομνηματισμένης από τον ίδιο—, ενώ κοιτάζει ολόγυρα, με την πένα στο δεξί χέρι, το οποίο αιωρείται μερικές ίντσες πάνω από το χαρτί του πρακτικού, για να διαπιστώσει αν υπάρχουν σχόλια προτού συνεχίσει.

«Κάποιο συμπέρασμα από τους κυρίους ακαδημαϊκούς, πέρα από τα συζητηθέντα στην προηγούμενη συνεδρίαση;» ρωτάει ο διευθυντής.

Ένα χέρι σηκώνεται στην άλλη άκρη. Στρουμπουλό, με χρυσά δαχτυλίδια. Το φως ενός λαδοφάναρου προβάλλει τη δυσσιώνη σκιά του πάνω στο δερμάτινο διακοσμητικό τραπέζομάντιλο.

«Τον λόγο έχει ο δον Μανουέλ Ιγερουέλα».

Και ο Ιγερουέλα μιλάει. Είναι εξηντάρης, με χοντρό λαιμό και ένρινη φωνή, φοράει σκληρή βελάδα και απουδράριστη περούκα, πάντα γερμένη στο πλάι, σαν να κάθεται άσχημα πάνω σ' ένα κεφάλι που την ευτέλειά του παραλλάσσουν μόνο τα μάτια του, ζωηρά, μοχθηρά και έξυπνα. Είναι δευτεροκλασάτος κωμωδιογράφος και μέτριος ποιητής, εκδίδει όμως την υπερσυντηρητική *Censor Literario*, που διαθέτει ισχυρά ερείσματα στους πιο αντιδραστικούς κύκλους της αριστοκρατίας και του κλήρου. Από το δημοσιογραφικό του βήμα εξαπολύει άγριες επιθέσεις ενάντια σε οτιδήποτε μυρίζει πρόοδο και πεφωτισμένες δοξασίες.

«Επιθυμώ να καταγραφεί η διαφωνία μου στο συγκεκριμένο σχέδιο» λέει.

Ο διευθυντής λοξοκοιτάζει τον γραμματέα, που σημειώνει τα πάντα. Μετά αναστενάζει ελαφρά, διαλέγοντας με προσοχή τα λόγια του:

«Το ταξίδι έχει εγκριθεί από την παρούσα Ακαδημία, σε κανονική συνεδρίαση πριν από μία εβδομάδα... Αυτό που μένει να ψηφιστεί σήμερα είναι τα ονόματα των δύο κυρίων ακαδημαϊκών στους οποίους θα ανατεθεί».

«Μολτατούτα επιθυμώ να επαναλάβω τη δυσφορία μου γι' αυτή την ανοησία. Έφτασε στα χέρια μου το περιεχόμε-

νο των λημμάτων που το έργο αυτό αφιερώνει στις λέξεις “Θεός” και “Ψυχή”, τα οποία προκάλεσαν την αγανάκτηση των θεολόγων... Και σας διαβεβαιώνω ότι η ανάγνωσή τους παρά λίγο να μου κοστίζει την υγεία μου. Το έργο αυτό δεν είναι άξιο να βρίσκεται εδώ».

Ο Βέγα δε Σέγια κοιτάζει ολόγυρα, επιφυλακτικά. Όταν τίθενται ζητήματα που απαιτούν δημόσια τοποθέτηση, οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί κρατούν το στόμα τους κλειστό και την έκφρασή τους ανεξιχνίαστη, σαν να μην τους αφορά τίποτα από τα τεκταινόμενα. Ξέρουν σε τι κόσμο ζουν, και μικρή βοήθεια μπορεί να περιμένει κανείς από αυτή την πλευρά. Ευτυχώς, παρηγορεί τον εαυτό του από μέσα του ο διευθυντής, κατάφερε η ψηφοφορία της περασμένης εβδομάδας να είναι μυστική, με ανώνυμα ψηφοδέλτια να μπαίνουν στην κάλπη. Μεγάλη επιτυχία. Αν ήταν δι’ ανατάσεως, λίγοι θα είχαν τολμήσει να εκτεθούν. Μόλις πριν από δύο χρόνια κάμποσοι από αυτούς, συμπεριλαμβανομένου του ίδιου του διευθυντή, βρέθηκαν αναμειγμένοι σε μια έρευνα της Ιεράς Εξέτασης για ανάγνωση βιβλίων ξένων φιλοσόφων. Και, παρότι τίποτα δεν έχει αποδειχτεί επισήμως, όλοι γνωρίζουν ότι ο καταγγέλλων ήταν το ίδιο άτομο που τώρα ζητάει τον λόγο.

«Διατυπώστε τη λοιπόν, δον Μανουέλ». Ο Βέγα δε Σέγια χαμογελάει με στωική αβρότητα. «Όπως πάντα, ο κύριος γραμματέας θα κρατήσει λεπτομερείς σημειώσεις».

Ο Ιγερουέλα μπαίνει στο θέμα, πανευτυχής για την ευκαιρία που του δίνεται. Στο στιλ των άρθρων που ο ίδιος συντάσσει, κάνει μια δραματική επισκόπηση της καταστροφικής κατά τη γνώμη του κατάστασης των ιδεών στην Ευρώπη: της θύελλας ελεύθερης σκέψης και αθεϊσμού που μολύνει την ειρήνη των αθών λαών· του σκεπτικιστικού χάους που υπονομεύει τα θεμέλια των ευρωπαϊκών βασιλικών οίκων, καθώς και του βασιικού επαναστατικού εργαλείου, των δοξασιών των φιλοσόφων, με την αχαλίνωτη λατρεία της λο-

γικής, που δηλητηριάζει τη φυσική τάξη και προσβάλλει το θείο – ο κυνικός Βολταίρος, ο υποκριτής Ρουσσό, ο διαστρεβλωτής Μοντεσκιέ, οι ασεβείς Ντιντερό και Ντ' Αλαμπέρ και τόσοι άλλοι, των οποίων η αχρεία σκέψη επωάστηκε σ' αυτή την *Ενθικλοπέδια* – η προφορά της λέξης στην καστιλλιάνικη γλώσσα κάνει τον περιφρονητικό τόνο του ακόμα πιο δριμύ – με την οποία η Βασιλική Ισπανική Ακαδημία σκοπεύει να ατιμάσει τη βιβλιοθήκη της.

«Γι' αυτό αντιτίθεται στην απόκτηση αυτού του ολέθριου έργου» καταλήγει. «Και επίσης στο να ταξιδέψουν δύο μέλη του ιδρύματος στο Παρίσι για να την αποκτήσουν».

Ακολουθεί μια σιωπή που σπάει μόνο, *χριτς χρατς, χριτς χρατς*, από το ξύσιμο της πέννας του γραμματέα πάνω στο χαρτί του πρακτικού. Ο διευθυντής, με τη συνηθισμένη του ηρεμία, κοιτάζει ολόγυρα.

«Επιθυμεί κάποιος από τους κυρίους ακαδημαϊκούς να σχολιάσει;»

Διακόπτεται το *χριτς χρατς* του γραμματέα, κανείς όμως δεν ανοίγει το στόμα του. Τα περισσότερα βλέμματα περιφέρονται στο κενό, περιμένοντας να περάσει η καταιγίδα. Οι υπόλοιποι του πιο συντηρητικού τομέα που είναι παρόντες στην αίθουσα, τέσσερα ακόμα μέλη – δύο από τους πέντε κληρικούς που είναι ακαδημαϊκοί, ο δούκας του Νουέβο Εξτρέμο κι ένας ανώτερος υπάλληλος του υπουργείου Οικονομικών –, γνέφουν επιδοκιμαστικά, εκφράζοντας τον σεβασμό τους για τον Ιγερουέλα. Και, παρότι η ψηφοφορία της προηγούμενης Πέμπτης ήταν ανώνυμη, ο διευθυντής Βέγα δε Σέγια, όπως και κάθε άλλος εκεί μέσα, μαντεύει ότι σ' αυτούς οφείλονται τα λευκά ψηφοδέλτια – ένας κομψός τρόπος να δείχνεις την αποδοκimasία σου σε ζητήματα που τίθενται σε ψηφοφορία. Στην πραγματικότητα οι αντίθετες στην απόκτηση της *Encyclopédie* γνώμες είναι έξι, μαζί με του Ιγερουέλα. Και ο διευθυντής είναι απόλυτα σίγουρος ότι η έκτη αντίθετη ψήφος προήλθε, παραδόξως, από κά-

ποιον που βρίσκεται στους ιδεολογικούς αντίποδες του ακραίου δημοσιογράφου· από έναν ακαδημαϊκό –φράκο σύμφωνα με την καινούρια αγγλική και γαλλική μόδα, στενά μανίκια, φανταχτερή γραβάτα που του φυλακίζει τον λαιμό, μαλλιά χωρίς πούδρα αλλά σγουρά στους κροτάφους– που αυτή τη στιγμή, και όχι τυχαία, σηκώνει το χέρι του από την άκρη του τραπέζιού.

«Τον λόγο έχει ο κύριος Σάντσεθ Τερρόν».

Η περίπτωση του συγκεκριμένου ατόμου, όπως όλοι ξέρουν, είναι μοναδική. Ο Σάντσεθ Τερρόν είναι ακριβώς αυτό που στην Ισπανία είναι γνωστό ως πεφωτισμένος ριζοσπάστης. Αστουριανός φτωχικής καταγωγής, αυτοδημιούργητος χάρη στις σπουδές και τα διαβάσματά του, διαθέτει τη φήμη ανθρώπου με ιδέες προοδευτικές. Κρατικός υπάλληλος, μια σκανδαλώδης έκθεσή του για άσυλα, φυλακές και γενικές απονομές χάριτος –*Πραγματεία περί της των λαών δυστυχίας* ήταν ο τίτλος– προκάλεσε πολλά σχόλια. Από τότε διάφορα καφέ και κύκλοι συναθροίσεων στη Μαδρίτη γίνονται θέατρο των λογοτεχνικών-φιλοσοφικών συζητήσεων όπου πρωταγωνιστεί· και ίσως σ' αυτή τη λέξη, «πρωταγωνιστεί», να βρίσκεται το κλειδί για όλα. Στα μισά της έκτης δεκαετίας της ζωής του, θαμπωμένος από την επιτυχία, ανίκανος να δει τον εαυτό του με κριτική διαύγεια, ο Σάντσεθ Τερρόν μετατράπηκε σε ξιπασμένο φιγουρατζή, αυτάρεσκο μέχρι σημείου να φτάνει στην πιο ενοχλητική υπεροψία – εξαιτίας του αιώνιου ηθικολογικού τόνου των κειμένων και των ομιλιών του τον αποκαλούν χαμηλόφωνα «Κάτωνα του Οβιέδο». Σαν να μην έφταναν αυτά, έχοντας φτάσει με κάποια καθυστέρηση στα απώτατα όρια της σκέψης και της πνευματικής καλλιέργειας, η πιο εκνευριστική ειδικότητά του είναι να ανακαλύπτει αυτό που πολλοί ήδη γνωρίζουν και να το αναγγέλλει στον κόσμο λες κι αυτός ο τελευταίος τού χρωστάει ευγνωμοσύνη για την ανακάλυψη. Επιπλέον λένε ότι ετοιμάζει ένα θεατρικό δράμα με το οποίο

έχει βάλει σκοπό να θάψει τα πολυκαιρισμένα πτώματα της θεατρικής σκηνής της χώρας. Σε ό,τι αφορά τους σύγχρονους συγγραφείς και φιλοσόφους, ο Αστουριανός φιλοδοξεί να είναι ο μοναδικός διαμεσολαβητής ανάμεσα σ' αυτούς και στην οπισθοδρομική ισπανική κοινωνία, της οποίας αυτοαναγορεύεται χωρίς συμπλέγματα φάρος και διερμηνέας. Και σωτήρας, αν τον αφήσουν. Σ' αυτή την αποστολή δεν ανέχεται παρεμβάσεις, ούτε ανταγωνιστές. Όλοι γνωρίζουν ότι εργάζεται εδώ και χρόνια πάνω σ' ένα μακροσκελές έργο με τίτλο *Λεξικό της λογικής* και ότι μεγάλο μέρος των λημμάτων και των επιχειρημάτων που παρουσιάζει σ' αυτό ως δικά του είναι μεταφρασμένα, απροκάλυπτα, από τους Γάλλους εγκυκλοπαιδιστές.

«Να καταγραφεί επίσης και η δική μου αποδοκιμασία» λέει αυτοθαυμαζόμενος, ενώ τακτοποιεί τις δαντέλες που ξεπροβάλλουν από τα μανίκια του φράκου του, «γι' αυτό το άτοπο ταξίδι στο Παρίσι. Δεν πιστεύω πως το ίδρυμα αυτό είναι ο κατάλληλος χώρος για την *Encyclopédie*. Αν η Ισπανία χρειάζεται μια αναζωογόνηση, πράγμα αδιαμφισβήτητο, αυτή μπορεί να έρθει μόνο μέσω των φώτων συγκεκριμένων ελίτ της διάνοησης –»

«Στις οποίες περιλαμβάνω τον εαυτό μου» διακωμωδεί χαμηλόφωνα ένας από τους ακαδημαϊκούς.

Διακόπτει το λογύδριό του ο Σάντσεθ Τερρόν, ψάχνοντας με οργισμένο βλέμμα τον ευφυολόγο· οι πάντες όμως γύρω από το τραπέζι παραμένουν ανέκφραστοι. Με ύφος αθώο.

«Συνεχίστε, don Χούστο» παρακαλεί ο διευθυντής, παρεμβαίνοντας ευγενικά για να αποτρέψει τα χειρότερα.

«Των φώτων της λογικής και της προόδου» ξαναπιάνει το νήμα ο Σάντσεθ Τερρόν «τα οποία δεν είναι ο παρών ελλόγιμος οίκος εκείνος που πρέπει να αναζητήσει, υπερβαίνοντας τη συγκεκριμένη αποστολή του. Η Βασιλική Ισπανική Ακαδημία υπάρχει για να δημιουργεί λεξικά, γραμματικές και ορθογραφίες. Για να καθορίζει, να καθαρίζει και να

λαμπρύνει την καστιλλιάνικη γλώσσα... Τελεία και παύλα. Οι ιδέες, προσφορότατες επί τη ευκαιρία, των νέων φώτων είναι υπόθεση των φιλοσόφων». Σ' αυτό το σημείο περιφέρεται ολόγυρα ένα εριστικό βλέμμα. «Και είναι αυτοί που πρέπει να ασχοληθούν μαζί τους».

Όλοι καταλαβαίνουν πως μ' αυτό το «των φιλοσόφων» ήθελε να πει: «εμάς των φιλοσόφων». Κατά το κοινώς λεγόμενο, άλλη η δουλειά του ναύτη κι άλλη του καντηλανάφτη, και αφήστε την *Encyclopédie* για όσους ξέρουμε και αξίζουμε να τη διαβάσουμε. Όταν ο Σάντσεθ Τερρόν σωπαίνει, ένα μουρμουρητό δυσαρέσκειας διατρέχει το τραπέζι. Μερικοί ακαδημαϊκοί αναδύονται άβολα στις καρέκλες τους, και κάποια μπηχτή κρέμεται εμφανώς στην άκρη πολλών γλωσσών. Ωστόσο το αυστηρό βλέμμα του διευθυντή διατηρεί την τάξη.

«Τον λόγο έχει ο βιβλιοθηκάριός μας don Ερμόχενες Μολίνα».

Ο περί ου ο λόγος –κοντόχοντρος στο σώμα, προσηγής στο πρόσωπο, τριμμένη καφέ βελάδα που γυαλίζει στους αγκώνες και έχει σίγουρα γνωρίσει και καλύτερες μέρες– έχει σηκώσει το χέρι του και, αφού ευχαριστεί τον διευθυντή, θυμίζει στους συναδέλφους του τον λόγο για τον οποίο πρέπει να έρθουν στη βιβλιοθήκη οι είκοσι οχτώ τόμοι που εκδόθηκαν στο Παρίσι από τον Ντιντερό, τον Ντ'Αλαμπέρ και τον Λε Μπρετόν. Είναι, θυμίζει όχι χωρίς κάποια συγκίνηση, ακόμα και με τις ατέλειές του, το πιο λαμπρό σύγχρονο δημιούργημα της ανθρώπινης νόησης· μια μνημειώδης συλλογή των πιο προηγμένων γνώσεων σε θέματα φιλοσοφίας, επιστήμης, τέχνης και όλων των άλλων γνωστών και άγνωστων κλάδων, ένα από εκείνα τα σοφά και κρίσιμης σημασίας έργα, σπάνια στην ιστορία της ανθρωπότητας, τα οποία φωτίζουν όσους τα διαβάζουν και ανοίγουν την πόρτα στην ευτυχία, την πνευματική καλλιέργεια και την πρόοδο των λαών.

«Στίγμα ασυγχώρητο θα ήταν» καταλήγει «να μην το περιλάβουμε μεταξύ των έργων που κοσμούν τη βιβλιοθή-

κη μας, για διαφώτιση και απόλαυση των κυρίων ακαδημαϊκών, για ενθάρρυνση του έργου μας και ως σέμνωμα του παρόντος ελλόγιμου ιδρύματος».

Σηκώνει ξανά το χέρι του ο δημοσιογράφος Ιγερουέλα. Το βλέμμα του είναι φαρμακερό.

«Φιλοσοφία, φύση, πρόοδος, εγκόσμια ευτυχία» αντιτείνει με δριμύτητα «δεν είναι λέξεις που μας αφορούν, παρά μόνο για να τους δίνουμε ορισμούς και να προειδοποιούμε γι' αυτές τους αφελείς, κυρίως όταν απειλούν τα ιερά θεμέλια της μοναρχίας ή της θρησκείας Παρόλο που οι ιδέες μας είναι εντελώς διαφορετικές, θα έλεγα αντίθετες, χαίρομαι που συμπίπτουμε σ' αυτό με τον συνάδελφό μου κύριο Σάντσεθ Τερρόν» – ένα σαρδόνιο χαμόγελο στον περί ου ο λόγος, στο οποίο εκείνος απαντάει με μια σύντομη και κοφτή κλίση του κεφαλιού. «Από τα δύο άκρα, για να το πούμε έτσι, καταδικάζουμε και οι δύο εξίσου αυτό το ανάρμοστο σχέδιο... Και επιτρέπω στον εαυτό μου να θυμίσει στους κυρίους ακαδημαϊκούς ότι η *Encyclopédie* συμπεριλαμβάνεται στο *Ευρετήριο* των απαγορευμένων από την Ιερά Εξέταση βιβλίων. Ακόμα και στη Γαλλία».

Όλοι κοιτάζουν τον δον Γιούσεφ Οντιβέρος, εκπρόσωπο της αρχιεπισκοπής του Τολέδου και μόνιμο γραμματέα του Συμβουλίου της Ιεράς Εξέτασης. Έχει μόλις κλείσει τα ογδόντα ένα του χρόνια και είναι ένας ιερωμένος με λευκά μαλλιά, αδύναμα γόνατα και ξύπνιο μυαλό, που εδώ και τρεις ατέλειωτες δεκαετίες καταλαμβάνει την καρέκλα που αντιστοιχεί στο γράμμα Ρ. Αυτός ανασηκώνει τους ώμους με ένα επιεικές χαμόγελο, γεμάτο ανεκτικότητα. Παρά τη θέση του, ο Οντιβέρος είναι άνθρωπος εξαιρετικής ευρυμάθειας, διανοούμενος και χωρίς συμπλέγματα. Η καλύτερη εκδοχή του Οράτιου στην καστιλλιάνικη γλώσσα βρήκε πριν από σαράντα χρόνια από την πένα του – *Εσύ, των φευγαλέων νυμφών / θείε εραστή, Φαύνε* – και όλοι γνωρίζουν πως η μετάφραση, υπογεγραμμένη με το ψευδώνυμο Λίναρχος Αν-

δρόνιος, των ποιημάτων του Κάτουλλου, έργο θαυμάσιο, ήταν επίσης δική του δουλειά.

«Από τη μεριά μου, nihil obstat»* λέει ο εκκλησιαστικός άντρας, προκαλώντας χαμόγελα ολόγυρα στο τραπέζι.

«Ύπενθυμίζω με κάθε εγκαρδιότητα στον don Μανουέλ Ιγερουέλα» παρεμβαίνει ο διευθυντής με το συνηθισμένο του τακτ «ότι η εκκλησιαστική άδεια για τη μεταφορά της *Encyclopédie* στην παρούσα Ακαδημία δόθηκε χάρη στις κατ'άλληλες ενέργειες του don Γιούσεφ Οντιβέρος... Με ορθή κρίση, η Ιερά Εξέταση αποφάσισε ότι οι τόμοι αυτοί, παρότι δεν είναι συνετό να τεθούν στη διάθεση ανθρώπων απαίδευτων, μπορούν να αναγνωστούν από τους κυρίους ακαδημαϊκούς χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο η ψυχή ή η συνείδησή τους... Έτσι δεν είναι, don Γιούσεφ;»

«Ακριβώς» επιβεβαιώνει ο ερωτώμενος.

«Να συνεχίσουμε τότε» λέει ο διευθυντής, κοιτάζοντας το ρολόι του τοίχου. «Δε νομίζετε, κύριε γραμματέα;»

Σταματάει αυτός το γράψιμο και σηκώνει το βλέμμα από το βιβλίο των πρακτικών, περιφέροντάς το στη συνέλευση, καθώς στερεώνει καλύτερα τα γυαλιά πάνω στη μύτη του.

«Συνεχίζουμε με την ψηφοφορία για την επιλογή των δύο κυρίων ακαδημαϊκών που θα ταξιδέψουν στο Παρίσι για να φέρουν μαζί τους τους είκοσι οχτώ τόμους της *Encyclopédie*, σύμφωνα με την απόφαση που ελήφθη σ' αυτή την ολομέλεια, το τμήμα της οποίας στο σχετικό πρακτικό διαβάζω:

Συνελθούσα στην έδρα της στην Κάσα δελ Τεσόρο, και κατόπιν των απαραίτητων αδειών του Κυρίου μας του Βασιλέως και της Εκκλησιαστικής Αρχής, η ολομέλεια της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας εγκρίνει

* «Κανένα εμπόδιο». Ένδειξη που έφεραν στην πρώτη σελίδα τους τα βιβλία το περιεχόμενο των οποίων, σύμφωνα με την Εκκλησία, δεν ήταν αντίθετο με τη θρησκεία ή την ηθική. Η τελική έγκριση δινόταν με το «imprimatur» («τυπωθήτω»). (Σ.τ.Μ.)

διά πλειοψηφίας τον ορισμό μεταξύ των κυρίων ακαδημαϊκών δύο καλών ανθρώπων οι οποίοι, λαμβάνοντας τα οδοιπορικά έξοδα για τη μετακίνηση και τη συντήρησή τους, θα ταξιδέψουν στο Παρίσι προκειμένου να αποκτήσουν το πλήρες έργο που είναι γνωστό ως *Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* και θα το φέρουν στην Ακαδημία, έτσι ώστε, στη βιβλιοθήκη της, να τεθεί στη διάθεση των τακτικών μελών του ιδρύματος για να ανατρέχουν σ' αυτό και να το διαβάζουν ελεύθερα.

Ακολουθεί μια σύντομη σιωπή, που διακόπτεται μόνο από τον ασθματικό βήχα του γηραιού don Φελίπε Ερμοσίγια – συγγραφέα του γνωστού *Καταλόγου παλαιών Ισπανών συγγραφέων*. Οι ακαδημαϊκοί κοιτάζονται μεταξύ τους, αισιόδοξοι και με ύφος επίσημο οι περισσότεροι, έχοντας επίγνωση της συμβολικής σπουδαιότητας της πράξης: βαρύθυμοι και με ορατές ενδείξεις δυσaráεσκειας κάποιοι λίγοι – οι δύο πιο συντηρητικοί εκκλησιαστικοί άντρες, ο δούκας του Νουέβο Εξτρέμο και ο ανώτερος υπάλληλος του υπουργείου Οικονομικών. Αυτοί παρατηρούν συνένοχα τον Ιγερούελα και τον Σάντσεθ Τερρόν, υποστηρίζοντας τις ενστάσεις τους, έστω κι αν δε θέλουν να περιπλέξουν τη ζωή τους τολμώντας να τις διατυπώσουν.

«Κανένα επιπλέον σχόλιο;... Όχι;» ρωτάει ο διευθυντής. «Εν τοιαύτη περιπτώσει ψηφίζουμε. Όπως μόλις διάβασε ο κύριος γραμματέας, το ζητούμενο είναι να επιλέξουμε μεταξύ των συναδέλφων μας δύο καλούς ανθρώπους».

«Έτσι καταγράφηκε στα πρακτικά» μου επιβεβαίωσε ο don Γκρεγόριο Σαλβαδόρ όταν πήγα να τον επισκεφτώ «δύο καλοί άνθρωποι. Το ξέρω επειδή κατάφερα να διαβάσω αυτό το έγγραφο πριν από χρόνια».

Από το παράθυρο του μπαλκονιού μπορούσα να δω, πίσω από την πλάτη του, τα κτίρια της οδού Μαλασάνια. Ο ηλικιωμένος καθηγητής και ακαδημαϊκός –ογδοντάχρονος, επιφανής γλωσσολόγος, πρύτανης των ενεργών μελών της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας– καθόταν σ' έναν καναπέ της βιβλιοθήκης του σπιτιού του. Πάνω στο τραπέζι υπήρχε ένα φλιτζάνι καφέ που μου είχε μόλις σερβίρει μια από τις εγγονές του.

«Επομένως υπάρχει κάποιο πρακτικό από εκείνη τη συνεδρίαση;» ρώτησα.

Έγνεψε με ένα ζωηρό κούνημα του κεφαλιού. Ενός κεφαλιού αριστοκρατικού, αρχαίου, καλοδιατηρημένου – λευκά, άφθονα ακόμα μαλλιά και μάτια γελαστά παρά την ηλικία και μια πρόσφατη επέμβαση καταρράκτη, που για να διαβάσουν δε χρειάζονταν παρά γυαλιά. Ο don Γκρεγόριο Σαλβαδόρ μετρούσε τριάντα χρόνια παρουσίας στις συνεδριάσεις της Ακαδημίας, από την οποία δεν έλειπε καμία Πέμπτη. Διατηρούσε μια ασυνήθιστη διαύγεια και ήταν αυτός που γνώριζε καλύτερα τις ιστορικές λεπτομέρειες και τα παλιά ανέκδοτα. Συν-συγγραφέας του μνημειώδους Γλωσσολογικού και εθνογραφικού άτλαντα της Ανδαλουσίας, ήταν ο μόνος ακαδημαϊκός στον οποίο σχεδόν όλοι μιλούσαμε στον πληθυντικό ακόμα και εκτός του παραδοσιακού πρωτοκόλλου των ολομελειών.

«Φυσικά» απάντησε. «Όλα τα πρακτικά διατηρούνται. Το πρόβλημα είναι πως, δεδομένου ότι είναι γραμμένα σε χαρτί, δεν υπάρχει τρόπος να βρεθεί εύκολα το συγκεκριμένο. Πάρτε υπόψη σας ότι πρόκειται για τριακόσια χρόνια βιβλίων με συνεδριάσεις. Γι' αυτό το συγκεκριμένο πρακτικό θα πρέπει να φάξετε υπομονετικά, Πέμπτη με Πέμπτη».

«Είναι δυνατό να καθοριστεί η χρονιά;»

Το σκέφτηκε λιγάκι, στριφογυρίζοντας το εβένινο μαστούνη με την ασημένια λαβή που κρατούσε στο χέρι του. Το άλλο χέρι το είχε στην τσέπη της πλεχτής γκριζας ζακέ-

τας που φορούσε πάνω από το πουκάμισο με τη γραβάτα και το παντελόνι από σκούρα φανέλα. Τα παπούτσια φαινονταν φθαρμένα, καλογουαλισμένα και αστραφτερά. Ο δον Γκρεγόριο Σαλβαδόρ ήταν άνθρωπος καλοβαλμένος. Σχολαστικός.

«Μου φαίνεται πως ήταν μετά το 1780. Το ξέρω επειδή δούλευα κάτι πάνω στην έκδοση του *Δον Κιχότθ* μας από τον Ιμπάρρα, που έγινε εκείνη τη χρονιά, και στα πρακτικά που είδα αναφερόταν ως ήδη εκδοθέν».

«Και αναφέρεται το ταξίδι των ακαδημαϊκών;»

«Ναι. Έπρεπε να πάνε στο Παρίσι για να φέρουν το πλήρες έργο. Και δεν ήταν σύμφωνοι όλοι οι συνάδελφοι. Έγινε κάποια φασαρία».

«Τι είδους;»

Έβγαλε το χέρι από την τσέπη –σκελετωμένο, ροζιασμένο, κακοπαθημένο από την αρθρίτιδα– κι έκανε μια αόριστη κίνηση στον αέρα.

«Δεν ξέρω να σας πω. Όπως σας ανέφερα, τα πρακτικά αυτά τα διέτρεξα διαγωνίως. Η υπόθεση ήταν περίεργη και σκέφτηκα να επανέλθω, τελικά όμως μπλέχτηκα με άλλα πράγματα».

Πλησίασα τα χείλη μου στο φλιτζάνι του καφέ.

«Είναι παράξενο, έτσι; Η *Encyclopédie* ήταν απαγορευμένη στην Ισπανία. Να έγιναν όλα τόσο εύκολα...»

«Δε νομίζω ότι η λέξη “εύκολα” είναι η σωστή. Όπως σας είπα, νομίζω πως το ταξίδι στη Γαλλία ήταν περιπετειώδες... Άλλωστε η Ακαδημία ήταν ένας ιδιαίτερος θεσμός, αποτελούμενος από ενδιαφέροντες ανθρώπους». Σ’ αυτό το σημείο ο ηλικιωμένος ακαδημαϊκός χαμογέλασε. «Ύπηρχε λίγο απ’ όλα».

«Καλοί και κακοί, θέλετε να πείτε;»

Ο δον Γκρεγόριο χαμογέλασε ακόμα πιο πλατιά. Κοίταξε μερικά δευτερόλεπτα την ασημένια λαβή του μπαστουριού του χωρίς να μιλάει.

«Είναι ένας τρόπος να το πει κανείς» απάντησε τελικά. «Αν υποθέσουμε πως ξέρει πραγματικά ποιο στρατόπεδο είναι το σωστό και ποιο δεν είναι... Υπήρχαν πάντως στρατόπεδα, προφανώς. Στην Ισπανία υπήρχαν, τότε και πάντα. Κι εκείνη την εποχή αντιθέσεις που αργότερα θα αποδεικνύονταν τρομερές για την ιστορία μας διαγράφονταν ήδη με αρκετή καθαρότητα: Μια ομάδα γεμάτη εμπιστοσύνη, άφθονο ζήλο, με πίστη στην πρόοδο και στην παιδεία, πεπεισμένη ότι για να γίνουν οι λαοί ευτυχημένοι έπρεπε να μορφωθούν... Μια άλλη απολιθωμένη στη σκόπιμη άγνοιά της, στην αδιαφορία της για τον εκσυγχρονισμό και τον Διαφωτισμό, θρονιασμένη στο μίσος για το καινούριο. Και φυσικά όλοι οι αναποφάσιστοι και οι καιροσκόποι που, ανάλογα με τις περιστάσεις, συγκεντρώνονταν γύρω από τους έντιμους ανθρώπους της μιας ή της άλλης πλευράς... Ήδη υφαίνονταν, τόσο μέσα στην Ακαδημία όσο και απ' έξω, τα νήματα του σκοινιού με το οποίο εμείς οι Ισπανοί θα στραγγαλιζάμε ο ένας τον άλλο τους δύο επόμενους αιώνες». Με κοίταζε τώρα προσεκτικά. Με ενδιαφέρον. Υπολογίζοντας πόσες πιθανότητες υπήρχαν να γράψω για όλ' αυτά. Τελικά φάνηκε να μου δίνει κάποιες. «Γνωρίζετε καλά αυτή την εποχή;»

«Λίγο πολύ».

«Ο Χουλιάν Μαρίας, που ήταν συνάδελφός μας στην Ακαδημία, ο πατέρας του Χαβιέρ, ο μυθιστοριογράφος, έγραψε πολλές φορές γι' αυτήν. Υπάρχει ένα αξιόλογο βιβλιαράκι του: *Η πιθανή Ισπανία την εποχή του Καρόλου Γ΄*... Δε θυμάμαι καλά, μπορεί όμως να περιγράφει εκεί πώς απέκτησε η Ακαδημία την *Encyclopédie* μας. Κι αυτός, επί τη ευκαιρία, υπέστη καταγγελίες και διώξεις όταν τέλειωσε ο εμφύλιος».

Χαμογέλασε ξανά, αφηρημένος αυτή τη φορά. Ίσως βυθισμένος στις αναμνήσεις. Οι πρώτες δικές του –ο γηραιός ακαδημαϊκός είχε γεννηθεί το 1927– διατηρούσαν εικόνες από τις διάφορες προσωπικές του Γκερνίκες.

«Η ιστορία της Ισπανίας δεν είναι ευχάριστη» σχολίασε, μελαγχολικός.

«Λίγων χωρών οι ιστορίες είναι».

«Φυσικά» παραδέχτηκε. «Εμείς όμως υπήρξαμε ιδιαίτερα άτυχοι. Ο 18ος αιώνας ήταν άλλη μια από εκείνες τις χαμένες ευκαιρίες – στρατιωτικοί που διάβαζαν, επιστήμονες ναυτικοί, πεφωτισμένοι υπουργοί... Βρισκόταν σε εξέλιξη μια ανανέωση που σιγά σιγά υπερνικούσε την αντίσταση των πιο αντιδραστικών κύκλων της Εκκλησίας και της κοινωνίας, όπου αυτή ενέδρευε σαν τεράστια μαύρη αράχνη. Οι νέες ιδέες συντάραζαν τη γηραιά Ευρώπη».

Τώρα, καθώς μιλούσε, ο δον Γκρεγόριο περνούσε αργά το βλέμμα του από τα γεμάτα βιβλία ράφια –υπήρχαν παντού, στοιβαγμένα πάνω στα έπιπλα και στο πάτωμα–, κι εγώ το ακολουθούσα. Δεν μπορεί να ήταν τυχαίο, πρόσθεσε έπειτα από μια στιγμή, που το ταξίδι των ακαδημαϊκών στο Παρίσι συνέπεσε με τη βασιλεία του Καρόλου Γ'. Ζούσαμε τότε μια εποχή ελπίδας. Ένα μέρος του κλήρου, έστω και μειοψηφικό, ήταν μορφωμένο και σχετικά προοδευτικό. Υπήρχαν άνθρωποι έντιμοι που προσπαθούσαν να φέρουν τον Διαφωτισμό, και μαζί του ν' αφήσουν πίσω αιώνες σκότους.

«Η Βασιλική Ισπανική Ακαδημία» συνέχισε «πίστευε πως ήταν καθήκον της να συμβάλει σ' αυτό. Δεδομένου ότι υπάρχει ένα μέγα έργο που καταυγάζει την Ευρώπη, είπαν, ας το φέρουμε για να το μελετήσουμε. Να πάψει πια κάθε ορισμός του Λεξικού μας, θαυμάσιου κατά τα άλλα, να χρωματίζεται από χριστιανοκεντρισμό, με τον Θεό παρόντα ακόμη και στα επιρρήματα, γυρίζοντας από αυτή την άποψη την πλάτη στη λογική, στην επιστήμη και στο μέλλον... Η ισπανική γλώσσα, εκτός από ευγενής, όμορφη και καλλιεργημένη, να γίνει και πεφωτισμένη και να γίνει και σοφή. Να γίνει φιλοσοφική».

«Επαναστατική σύλληψη» παραδέχτηκε.

«Ναι. Στην πλειονότητά τους οι ακαδημαϊκοί εκείνοι ήταν άνθρωποι διορατικοί και με ηθικό ανάστημα. Προσέξτε τους αναπάντεχους ορισμούς που, με τα ελάχιστα μέσα τους, κατάφεραν να δώσουν στο *Λεξικό των αυθεντιών*...* Στα τέλη του αιώνα, σχεδόν οι πάντες ήταν ακόμα ενεργοί καθολικοί και κάμποσοι από δαύτους κληρικοί· προσπάθησαν όμως, καλή τη πίστει, να συμφιλώσουν τα πιστεύω τους με τις νέες ιδέες. Διαισθάνονταν ότι, ορίζοντας με άκρα σχολαστικότητα τη γλώσσα, κάνοντάς την πιο λογική και επιστημονική, άλλαζαν και την Ισπανία».

«Όλα όμως έμειναν εκεί».

Ο δον Γκρεγόριο σήκωσε λίγο το μπαστούνι, δείχνοντας τη διαφωνία του.

«Όχι όλα» αντέταξε. «Αν και είναι αλήθεια ότι η ευκαιρία χάθηκε. Τελικά έλειψε αυτό που υπήρξε στη Γαλλία – μια επανάσταση που θα ανέτρεπε την παλιά τάξη... Ο Βολταίρος, ο Ρουσσό, ο Ντιντερό, οι φιλόσοφοι που έκαναν δυνατή την *Encyclopédie* έμειναν απ' έξω ή διείσδυσαν με τεράστια δυσκολία. Η κληρονομιά τους πνίγηκε πρώτα στην καταπίεση και μετά στο αίμα».

Τέλειωσα τον υπόλοιπο καφέ και ακολούθησε μια σιωπή. Ο γηραιός ακαδημαϊκός είχε ξαναρχίσει να με κοιτάζει με ενδιαφέρον.

«Ωστόσο» πρόσθεσε ύστερα από μια στιγμή «αυτή η περιπέτεια των είκοσι οχτώ τόμων που βρίσκονται στη βιβλιοθήκη μας ήταν όμορφη... Πραγματικά θα γράψετε γι' αυτήν;».

Έδειξα με μια κίνηση του χεριού μου τα βιβλία που μας περιέβαλλαν, σαν να βρισκόταν σ' αυτά το κλειδί.

«Μπορεί. Αν καταφέρω να μάθω περισσότερα για το θέμα».

* *Diccionario de Autoridades*, το πρώτο λεξικό που δημιούργησε το 1713 η Βασιλική Ισπανική Ακαδημία. Περιείχε αποσπάσματα συγγραφέων τα οποία επεξηγούσαν ή υποστήριζαν τον ορισμό. (Σ.τ.Μ.)

Χαμογέλασε καλοκάγαθα. Η ιδέα έμοιαζε να του αρέσει πολύ.

«Θα ήταν καλό, επειδή ήταν ένα ευγενές επεισόδιο της Ακαδημίας μας. Θα ήταν δίκαιο να θυμηθούμε ότι, σε καιρούς σκοτεινούς, πάντα υπήρξαν καλοί άνθρωποι που μόχθησαν να φέρουν στους συμπατριώτες τους τον Διαφωτισμό και την πρόοδο... Και πως δεν ήταν λίγοι όσοι πάσχιζαν να το εμποδίσουν».

Σηκώθηκαν στις οχτώμισι ακριβώς, όπως συνήθως, και αποχαιρετίστηκαν μέχρι την επόμενη Πέμπτη. Ο χειμώνας βρίσκεται στους τελευταίους του σπασμούς, αν και η νύχτα είναι γαλήνια – ανάμεσα στα γείσα των στεγών μπορεί κανείς να διακρίνει τα άστρα. Περπατάει ο Χούστο Σάντσεθ Τερρόν προς την Κάγε Μαγιόρ, όταν πίσω από την πλάτη του ηχούν οι οπρές ενός αλόγου. Το φανάρι του Οίκου των Βασιλικών Συμβουλιών προβάλλει δίπλα στον ακαδημαϊκό τη σκιά μιας αγοραίας άμαξας που πλησιάζει. Φτάνοντας στο ύψος του, ακούγονται μερικά λόγια από το εσωτερικό, τραβάει ο αμαξάς τα χαλινάρια, σταματάει το βαγόνι των επιβατών και η στραβή περούκα του Μανουέλ Ιγερουέλα ξεπροβάλλει από το παραθυράκι, στεφανώνοντας το στρογγυλό και ποταπό πρόσωπο.

«Ανεβείτε, δον Χούστο. Θα σας πάω στο σπίτι σας».

Αρνείται αυτός με περιφρονητική υπεροψία, που δεν προσπαθεί να κρύψει. Δεν είναι από εκείνους που περιφέρονται στη Μαδρίτη με άμαξα, λέει η χειρονομία, και πολύ λιγότερο καθισμένος δίπλα σ' έναν δημοσιογράφο και λογοτέχνη με ουλτραμοντανικές ιδέες, έστω και σε δρόμους κακοφτισμένους και χωρίς διαβάτες που θα τον έβλεπαν να απεκδύεται την αυστηρή και πασίγνωστη ακεραιότητά του.

«Όπως θέλετε» αποδέχεται ο Ιγερουέλα. «Τότε θα σας συνοδεύσω με τα πόδια».

Κατεβαίνει ο δημοσιογράφος από την άμαξα, ισιώνει την κάπα και το καπέλο που κρατάει κάτω από τη μασχάλη – σχεδόν ποτέ δεν το φοράει, εξαιτίας της περούκας –, διώχνει τον αμαξά και προχωράει με αυτοπεποίθηση δίπλα στον Σάντσεθ Τερρόν. Περπατάει αυτός με τα χέρια στις τσέπες του πανωφοριού, το κεφάλι ξεσκεπάστο, γερμένο το πιγούνι πάνω στο στήθος. Σοβαρός ακόμα και στο περπάτημα. Αυτή είναι η συνηθισμένη του στάση όταν προχωράει – συλλογισμένη, εσωστρεφής. Αμετακίνητη. Τον κάνει πάντα να φαίνεται απασχολημένος σε βαθιούς φιλοσοφικούς στοχασμούς, ακόμα και όταν περπατάει κοιτάζοντας το χώμα, προσέχοντας να μην πατήσει ακαθαρσίες σκύλου.

«Πρέπει να σταματήσουμε αυτή την ανοησία» πετάει ο Ιγερουέλα.

Ο Σάντσεθ Τερρόν συνεχίζει να προχωράει απόλυτα σιωπηλός. Ξέρει σε ποια ανοησία αναφέρεται ο άλλος. Στην τελική ψηφοφορία της ολομέλειας, αυτή τη φορά με οχτώ θετικές ψήφους έναντι έξι λευκών –μεταξύ αυτών των τελευταίων βρισκόταν και η δική του–, ορίστηκαν για να φέρουν την *Encyclopédie* από το Παρίσι ο βιβλιοθηκάριος δον Ερμόχενες Μολίνα και ο απόστρατος υποναύαρχος δον Πέδρο Θάρατε, τον οποίο όλοι στην Ακαδημία αποκαλούν ναύαρχο και που κατέχει τη θέση η οποία, κατά παράδοση, προορίζεται για ένα μέλος του στρατού ή του Βασιλικού Ναυτικού που συνδέεται με τον τομέα των γραμμάτων.

«Εσείς κι εγώ, δον Χούστο, διαφωνούμε σε πολλά πράγματα» συνεχίζει να λέει ο Ιγερουέλα. «Όμως σ' αυτό, έστω κι από διαφορετικές θέσεις, οι απόψεις μας συμπίπτουν. Για μένα, πατριώτη και καθολικό, αυτό το έργο των Γάλλων λεγόμενων φιλοσόφων είναι διαβρωτικό και επιβλαβές... Για σας, βαθύ στοχαστή, ειδικό στην ανηλικιότητα αυτού εδώ του αφελούς ισπανικού λαού, η ανάγνωσή του εδώ και τώρα μοιάζει υπερβολική».

«Άκαιρη» εξειδικεύει ο άλλος με τραχιά σκαιότητα.

«Εντάξει, το ίδιο κάνει. Άκαιρη, πρόωρη... Όπως θέλετε να την πείτε. Γι' αυτό είμαστε εμείς οι ακαδημαϊκοί, για να βάζουμε τα σωστά επίθετα. Η ουσία είναι πως, από τη δική σας οπτική γωνία και από τη δική μου, η Ισπανία δεν είναι έτοιμη για να κυκλοφορήσει αυτή η ενοχλητική *Ενθικλοπέδια* από χέρι σε χέρι... Κατά την άποψή σας, και συγχωρήστε με αν τολμώ να εισχωρήσω στη σκέψη σας, οι ιδέες του Ντιντερό και των φιλαράκων του είναι, έστω κι αν συμπίπτουν με τις δικές σας, υπερβολικά επικίνδυνες για να παραδοθούν στο πλατύ κοινό».

Αυτό προκαλεί ένα αφ' υψηλού βλέμμα του Σάντσεθ Τερρόν, σχεδόν ολύμπιο στην περιφρόνησή του.

«“Επικίνδυνες” λέτε;»

Ο άλλος όμως, που γνωρίζει ήδη τον τόνο, δεν επιτρέπει στον εαυτό του να πτοηθεί.

«Το λέω, ναι, μ' αυτό το στόμα – επικίνδυνες και παράλογες. Ο άνθρωπος έχει γεννηθεί από τα φάρια και τα βουνά από τη θάλασσα... Τι ανοησία!»

«Η ανοησία είναι που εκφέρετε άποψη για πράγματα που δε γνωρίζετε».

«Αφήστε τα πυροτεχνήματα και πάμε στο φητό. Αυτό που μας χρειάζεται εδώ είναι ενδιαμέσοι, εκπαιδευμένοι οδηγοί που θα ερμηνεύουν και θα μας εξοικειώνουν με ένα τόσο κολοσσιαίο και πολύπλοκο έργο». Ο Ιγερουέλα ρίχνει στον άλλο ένα βλέμμα κακόβουλο, φορτωμένο με υπονοούμενα και κολακεία. «Σαν κι εσάς, για να ακριβολογούμε... Στην Ισπανία, για να ανακεφαλαιώσουμε, όμφακες εισίν τα εγκυκλοπαιδικά σταφύλια για να φτιάξουμε κρασί... Κάνω λάθος;»

Περπατούν στη Βία δε λας Πλατερίας, κοντά στην Πλάθα Μαγιόρ. Αυτή την ώρα υπάρχουν ελάχιστοι περαστικοί. Η Πουέρτα δε Γουαδαλαχάρα είναι σκοτεινή, με τις τέντες των κοσμηματοπωλείων μαζεμένες και τις πόρτες αμπαρωμένες με ξύλινα παντζούρια. Σιωπηλές γάτες σκαλίζουν

στους σωρούς των σκουπιδιών που, στοιβαγμένα κοντά στις εισόδους, περιμένουν το απορριμματοφόρο κάρο.

«Αυτή είναι η Ισπανία, δον Χούστο. Τώρα, ο Θεός να βάλει το χέρι του, όλοι είναι φιλόσοφοι. Ακόμα και κάποιες κυρίες που γνωρίζω ξιπάζονται αναφέροντας τον Νεύτωνα και τον Καρτέσιο, κι έχουν στα μπουντουάρ τους βιβλία του Μπυφόν, έστω κι αν είναι μόνο για να κοιτάζουν τις εικόνες... Θα καταλήξουμε να χορεύουμε όλοι καντρίλιες σαν Παριζιάνοι, χτενισμένοι σαν φιλόσοφοι και πουδραρισμένοι σαν ποντίκια σε αλευρόμυλο».

«Και τι σχέση έχει αυτό με την *Encyclopédie* και την Ακαδημία;»

«Ψηφίσατε εναντίον της απόκτησής της και του ταξιδιού».

«Επιτρέψτε μου να σας θυμίσω ότι η ψηφοφορία ήταν μυστική. Δεν ξέρω πώς τολμάτε –»

«Μάλιστα. Μυστική, ναι. Στην Ακαδημία όμως όλοι γνωρίζομαστε».

«Αυτή η συζήτηση είναι ακατάλληλη, δον Μανουέλ».

«Καθόλου... Επιτρέψτε μου. Σας ευχαριστεί όσο κι εμένα».

Ακούγεται μια καμπάνα. Από την κοντινή εκκλησία του Σαν Χινές ανεβαίνουν ένας παπάς κι ένα παπαδοπαίδι με το άγιο μύρο και τη θεία μετάληψη, πηγαίνοντας να συμπαρασταθούν σ' έναν ετοιμοθάνατο. Σταματούν οι δύο ακαδημαϊκοί – κάνοντας με σχυμμένο κεφάλι τον σταυρό του ο Ιγερουέλα· αποδοκιμαστικός και περιφρονητικός ο Σάντσεθ Τερρόν.

«Όσο για τη γνώμη μου, τη γνωρίζετε ήδη» λέει ο δημοσιογράφος όταν συνεχίζουν τον δρόμο τους. «Καμία απολύτως ανάγκη δεν έχουμε αυτό τον έντυπο χείμαρρο απιστίας και ασέβειας που προσβάλλει καθετί παραδοσιακό και καθετί έντιμο... Αυτό το κύμα που προσπαθεί να πνίξει τον θρόνο και την Αγία Τράπεζα, αντικαθιστώντας τα με τη

λατρεία λέξεων όπως “λογική” και “φύση”, που ελάχιστα κατανοούν... Φαντάζεστε τις αναταράξεις και τις επαναστάσεις στις οποίες μας εκθέτουν αυτές οι ιδέες όταν τίθενται στη διάθεση του κάθε ευέλπιδος πρωτοετούς φοιτητή ή υπαλλήλου σε φαρμακείο;»

«Ούτε αυτό είναι» διαφωνεί, τυπικός, ο Σάντσεθ Τερρόν. «Παρασύρεστε, όπως συνηθίζετε. Υπερβάλλετε. Εγώ δεν είμαι κανένας από τους άξεστους αναγνώστες σας, μην το ξεχνάτε. Η Ακαδημία θα φέρει την *Encyclopédie* για αποκλειστική χρήση των ακαδημαϊκών. Κανείς δε λέει να τεθεί στη διάθεση ανθρώπων ανεπαρκών».

Χαμογελάει ο Ιγερουέλα με κυνικό σκεπτικισμό.

«“Ακαδημαϊκών”;... Μη με κάνετε να γελάω τέτοια ώρα, δον Χούστο. Τους γνωρίζετε και τους περιφρονείτε όπως κι εγώ. Στην πλειονότητά τους είναι παρακατιανοί γραφιάδες και λόγιοι της κακιάς ώρας, βιβλιοσκώληκες ξένοι προς τα μεγάλα προβλήματα της εποχής μας... Και επιπλέον ορισμένοι υπερβολικά αφελείς, παρά την ηλικία τους. Πόσοι είναι ικανοί να καταβροχθίσουν τον Βολταίρο ή τον Ρουσσό χωρίς να βαρυστομαχιάσουν;... Τι συνέπειες θα έχει αυτό το πυριφλεγές υλικό σε χέρια ακατάλληλα, μακριά από τον έλεγχο φερέγγυων φιλοσόφων όπως εσείς;»

Η τελευταία φράση είναι σκέτο βάλσαμο. Τίποτα δεν αντιτάσσει σ’ αυτήν ο Σάντσεθ Τερρόν και περιορίζεται να ζαρώσει περισσότερο το μέτωπο. Η ματαιοδοξία του τον στεγανοποιεί απέναντι στο καιροσκοπικό θράσος του Ιγερουέλα. Εξακολουθεί ο φιλόσοφος να προχωράει αργά, αυστηρός, με τα χέρια στις τσέπες του πανωφοριού και το πιγούνι κολλημένο στο στήθος. Η προσωποποίηση της ακεραιότητας. Πλάι του, διατεθειμένος να συνεχίσει να ρίχνει δολώματα και να μην αφήσει τη λεία του, ο δημοσιογράφος κουνάει τα χέρια, εύγλωττα. Πειστικά.

«Αξιοθαύμαστο έργο για την ευγενή καστιλλιάνικη γλώσσα αυτό που κάνουμε στην Ακαδημία» επιμένει. «Αναμφι-

σβήτητο αυτό: Θερβάντες, Κεβέδο, Ορθογραφία, Λεξικό και όλα τ' άλλα... Όλα πολύ αξιέπαινα. Πολύ φιλανθρωπικά και πατριωτικά... Αν ανακατευτούμε όμως με φιλοσοφικούς μο-
ντερνισμούς, το παραξηλώνουμε. Συμφωνείτε;»

«Θα μπορούσα να συμφωνήσω» αναγνωρίζει ο άλλος.

Ο Ιγερούελα βγάζει ένα ικανοποιημένο γελάκι. Το γελά-
κι του ανθρώπου που βρίσκεται σε καλό δρόμο.

«Όλ' αυτά δεν είναι της αρμοδιότητας του παρόντος ελ-
λόγιμου οίκου» προσθέτει με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση.
«Υπάρχουν όρια στην ακολασία, στην ελεύθερη σκέψη και
στην αλαζονεία του ανθρώπινου όντος· και ορισμένα από
τα όρια αυτά είναι η μοναρχία, ο καθολικισμός και τα αδιαμα-
φισβήτητα δόγματά του...»

Σ' αυτό το σημείο τον διακόπτει ο Σάντσεθ Τερρόν, ανα-
πηδώντας σαν να είδε φίδι:

«Άθλιοι άθεοι τους οποίους θα έπρεπε να ρίξουμε στα
μπουντρούμια;... Τη γνωρίζω αυτή την παλιά επωδό, κύριέ
μου. Τη δική σας και των ομοίων σας, ξεκούτηδων με πε-
ρούκα μέχρι τα φρύδια και μακριά νύχια, που αλλάζουν
πουκάμισο μια φορά το δεκαπενθήμερο. Μη συνεχίσετε σ'
αυτή την κατεύθυνση».

Μαζεύει τα πανιά ο δημοσιογράφος, συνετά. Σε κατά-
σταση συναγερμού επειδή ξέρει πως πατάει σε επικίνδυνο
έδαφος.

«Εντάξει. Με συγχωρείτε, don Χούστο. Δεν έχω πρόθε-
ση να σας προσβάλω ούτε να λογομαχήσω... Γνωρίζω τις
ιδέες σας και τις σέβομαι».

Όμως ο Κάτωνας του Οβιέδο έχει ήδη πάρει φόρα.

«Εσείς δε σέβεστε ούτε τη μητέρα σας, don Μανουέλ...
Είστε ένας θερμοκέφαλος που περνάει τη ζωή του ζητώντας
δεμάτια ξύλο για να κάψει αιρετικούς, όπως τον προηγού-
μενο αιώνα... Απαιτώντας με κραυγές φυλακές και δικα-
στήρια, το καθένα από αυτά μαζί με τον κληρικό του. Εκεί-
νο το έντυπό σας —»

«Ξεχάστε το αυτό. Εντελώς. Σήμερα δε σας μιλάει ο μαχητικός εκδότης, αλλά ο φίλος».

«“Φίλος”;... Αφήστε με ήσυχο, άνθρωπέ μου. Για βλάκα με περνάτε;»

Έχουν σταματήσει προς στιγμήν δίπλα στα σκαλιά του Σαν Φελίπε, τόσο πολυσύχναστα την ημέρα και έρημα αυτή την ώρα, μπροστά στα κλειστά βιβλιοπωλεία του Καστίγιου, του Κορρέα και του Φερνάντεθ. Σκοτεινές μορφές ζητιάνων έχουν βρει καταφύγιο στα πέτρινα σκαλοπάτια και στις εισόδους των χαμόσπιτων.

«Εγώ αγωνίζομαι εναντίον των εχθρών της ανθρωπότητας, έστω κι αν είμαι υποχρεωμένος να το κάνω μόνος μου» διακηρύσσει ο Σάντσεθ Τερρόν, δείχνοντας τα ρολά των μαγαζιών, σαν να τα καλεί για μάρτυρες. «Δέχομαι για οδηγούς μου μόνο τη λογική και την πρόοδο. Οι ιδέες μου δεν έχουν καμιά σχέση με τις δικές σας».

«Σύμφωνοι» αναγνωρίζει ο άλλος, ήρεμος. «Μάλιστα τους έχω επιτεθεί δημοσίως, γραπτώς, το αναγνωρίζω. Πολλές φορές».

«Και λίγα λέτε. Στο τελευταίο σας φύλλο, για παράδειγμα, χωρίς να με αναφέρετε ονομαστικά –»

«Ακούστε» τον κόβει ο δημοσιογράφος «είναι τόσο σοβαρό αυτό που πρόκειται να συμβεί, ώστε, χωρίς να χρησιμεύσει ως προηγούμενο, είμαι διατεθειμένος να σεβαστώ προσώπων τις ιδέες σας, δον Χούστο, εν ονόματι του κοινού συμφέροντος. Της ευπρέπειας της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας».

«Η ευπρέπεια δεν είναι το κύριο χαρακτηριστικό της φυλλάδας σας, δον Μανουέλ. Αν μου επιτρέπετε να το πω».

Άλλη μια φορά το κυνικό χαμόγελο.

«Σήμερα σας επιτρέπω τα πάντα. Όμως, μια που αποκτήσαμε κάποια οικειότητα, νομίζω πως ούτε κι από σας δε λείπουν κάποιοι φαρισαϊσμοί».

Σηκώνει το πρόσωπο ο Σάντσεθ Τερρόν, σχεδόν βίαια.

«Αυτή η συζήτηση πήρε τέλος. Καληνύχτα».

Προχωράει απότομος, εξοργισμένος, βιάζοντας το βήμα του. Απομακρύνεται με ταχύτητα. Ο Ιγερουέλα όμως τον παίρνει από πίσω μέχρι που τον προφταίνει και προχωράει υπομονετικός στο πλάι του, χωρίς άλλα σχόλια. Δίνοντάς του χρόνο να σκεφτεί. Στο τέλος ο Σάντσεθ Τερρόν επιβραδύνει το βήμα του, σταματάει και κοιτάζει τον δημοσιογράφο:

«Τι προτείνετε;».

«Δε θέλετε να γίνουν οι ιδέες που περιέχει η *Ενθικλοπέδια* ξέφραγο αμπέλι. Να τις διαχειρίζεται ο καθένας, χωρίς ενδιαμέσους. Με λίγα λόγια, χωρίς εσάς ως διερμηνέα. Το *Λεξικό της λογικής* σας για παράδειγμα...»

Τον μελετάει ο άλλος, πικαρισμένος και υπερόπτης.

«Τι έχετε να πείτε γι' αυτό;»

Ο Ιγερουέλα χαμογελάει, άγρια. Στο στοιχείο του. Γνωρίζει κι αυτός, από έγκυρες πηγές, πως ο Σάντσεθ Τερρόν λεηλατεί χωρίς ενδιασμούς τους πέραν των Πυρηναίων φιλοσόφους.

«Θα είναι αναμφίβολα μοναδικό έργο. Και κυρίως ισπανικό, προς μεγάλη μας τιμή. Εδώ δε χρειαζόμαστε βρομο-Γάλλους στοχαστές. Ακόμα και για την αθεΐα και το λάθος, εμείς οι Ισπανοί είμαστε από μόνοι μας αρκετοί... Δε νομίζετε;»

Ο ειρωνικός τόνος γλιστράει άλλη μια φορά, χωρίς αποτέλεσμα, πάνω στην απαρασάλευτη ματαιοδοξία του φιλοσόφου.

«Και;» περιορίζεται να ρωτήσει ο τελευταίος.

Ο Ιγερουέλα ανασηκώνει με αυτοπεποίθηση τους ώμους.

«Σας προσφέρω κλάδο ελαιάς».

Ο Σάντσεθ Τερρόν τον κοιτάζει κατάπληκτος, περισσότερο ξαφνιασμένος παρά ενοχλημένος.

«Εσείς κι εγώ;»

Ο δημοσιογράφος ανοίγει τα χέρια, με τις παλάμες στραμμένες προς τα πάνω, για να υπονοήσει πως τίποτα δεν κρύβει σ' αυτές.

«Αξιότιμε συνάδελφε, σας προτείνω μια ανακωχή. Μια τακτική συμμαχία προσωρινή και καρποφόρα. Των δύο άκρων».

«Εξηγηθείτε καλύτερα».

«Αυτοί οι είκοσι οχτώ τόμοι δεν πρέπει να φτάσουν εδώ. Ούτε καν να περάσουν τα σύνορα. Πρέπει να κάνουμε το ταξίδι να αποτύχει».

Ο Σάντσεθ Τερρόν, με ζαρωμένο μέτωπο, τον κοιτάζει μερικά δευτερόλεπτα σιωπηλός.

«Δε βλέπω πώς» καταλήγει φιλύποπτα. «Η Ακαδημία παρείχε κονδύλια στον βιβλιοθηκάριο και στον ναύαρχο. Και οι δύο μιλούν γαλλικά και είναι αξιόπιστοι. Καλοί άνθρωποι, κατά τα πρακτικά. Πρόσωπα έντιμα. Τίποτα δεν μπορεί να εμποδίσει –»

«Κάνετε λάθος. Βλέπω πολλά πιθανά εμπόδια. Πολλές δυσκολίες».

«Για παράδειγμα;»

Πρόκειται για μακρύ ταξίδι, απαντάει ο Ιγερουέλα με έναν διφορούμενο μορφασμό. Υπάρχουν σύνορα, τελωνεία. Κίνδυνοι. Και η *Ενθικλοπέδια*, καταδικασμένη από την Εκκλησία, προγραμμαμένη από πολλούς ευρωπαϊκούς βασιλικούς οίκους, είναι επισήμως απαγορευμένη στη Γαλλία. Οι τυπογράφοι της την πουλούν κρυφά, ή σχεδόν.

«Με μεγάλη άνεση».

«Δεν έχει σημασία... Εσείς, δον Χούστο, γνωρίζετε τις συζητήσεις που έχουν γίνει επ' αυτού στην Ισπανία. Την αρχική αντίθεση της Ιεράς Εξέτασης και του Συμβουλίου της Επικρατείας, και την τελική παρέμβαση της αυτού μεγαλειότητάς του του βασιλιά· ο οποίος, θύμα κακών συμβουλών, τάχθηκε υπέρ του σχεδίου...»

«Πού θέλετε να καταλήξετε;» ανυπομονεί ο Σάντσεθ Τερρόν.

Ο άλλος συνεχίζει να τον κοιτάζει κατάματα, ατάραχος.

«Στο μόνο πιθανό μέρος. Στη συνεργασία σας έτσι ώστε αυτό το ταξίδι να αποτύχει».

«Και τι ρόλο παίζω εγώ σ' αυτό;»

«Αν τα πάντα γίνονταν από το δικό μου χέρι, υπάρχει πιθανότητα να ερμηνεύονταν ως άσκοπος αντιδραστικός ελιγμός. Μαζί μ' εσάς όμως το πράγμα αλλάζει. Μπορούμε να ενώσουμε τις δυνάμεις και τα μέσα μας... Διατηρείτε αλληλογραφία με Γάλλους φιλοσόφους και βιβλιοπώλες. Ανθρώπους με προοδευτικές ιδέες. Έχετε φίλους στο Παρίσι».

«Μια λαβίδα, θέλετε να πείτε;... Από τη δική σας θέση και από τη δική μου;»

«Ακριβώς. Να συντρίψουμε και οι δύο μαζί αυτή την παράλογη περιπέτεια».

Έχουν φτάσει, η αθλιότητα και η αλαζονεία σχεδόν αγκαζέ, στην Πουέρτα δελ Σολ, όπου υπάρχει περισσότερη κίνηση. Μια άμαξα έχει μόλις σταματήσει στην κοντινή Κάγε δε Πόστας, δίπλα στα κλειστά καταστήματα υφασμάτων, και οι επιβάτες σκορπίζονται κάτω από το κοκκινωπό φως των φαναριών της πλατείας, ακολουθούμενοι από αχθοφόρους με μπόγους και βαλίτσες. Μια μικρή ομάδα αργόσχολων περιμένει δίπλα στο φυλάκιο του σκοπού στο Ταχυδρομείο, όπου αυτή την ώρα έρχονται συνήθως τυπωμένα φύλλα με νέα από τον πόλεμο με την Αγγλία και την πολιορκία του Γιβραλτάρ.

«Γνωρίζω κάποιον» προσθέτει ο Ιγερουέλα. «Το τέλειο άτομο για τη δουλειά. Θα σας δώσω λεπτομέρειες αν αποφασίσετε να με υποστηρίξετε σ' αυτή την ιστορία. Αρκεί να σας πω ότι το άτομο αυτό κινείται με άνεση μεταξύ Ισπανίας και Γαλλίας, και έχει κάνει διακριτικές δουλειές ικανοποιώντας πλήρως τους εργοδότες του».

«Επί χρήμασι, υποθέτω».

«Για ποιον άλλο λόγο;... Η εμπειρία, αξιότιμε don Χούστο, αποδεικνύει πως δεν υπάρχει τίποτα πιο αποτελεσματικό από κάποιον καλοπληρωμένο. Πάντα δυσπιστούσα απέναντι στους ενθουσιώδεις εθελοντές, τους αυθόρμητους που προσφέρονται για το ένα ή το άλλο χωρίς άλλο όφελος πέρα από εκείνο της συνείδησής τους ή της παραξενιάς τους,

και μόλις αποκαρδιώνονται σε παρατάνε σύζυλο. Ωστόσο ένας άνθρωπος που έχει αγοραστεί ακριβά, όποιες κι αν είναι οι ιδέες του, συνήθως παραμένει πιστός μέχρι το τέλος. Και ο συγκεκριμένος είναι ένας απ' αυτούς».

«Δεν εννοούμε βέβαια ότι οι συνάδελφοί μας –»

«Ω, φυσικά όχι. Μην ανησυχείτε. Για ποιον με παίρνετε;»

Διασχίζουν την Πουέρτα δελ Σολ, πλησιάζοντας τις αγοραίες άμαξες που είναι σταματημένες στην αρχή της οδού Καρρέτας. Ο Σάντσεθ Τερρόν μένει εκεί κοντά, δίπλα στο πανδοχείο «Πρεθιάδος». Ο Ιγερουέλα κάνει νόημα σ' έναν αμαξά κι αυτός ανάβει το φανάρι της άμαξας.

«Κανείς δε σκοπεύει να κάνει κακό στον αγαπητό μας βιβλιοθηκάριο και στον αγαπητό μας ναύαρχο» λέει ο δημοσιογράφος. «Το θέμα είναι να εμποδίσουμε αυτό το πράγμα. Να τους κάνουμε τη δουλειά τόσο δύσκολη, ώστε να γυρίσουν με άδεια χέρια... Πώς σας φαίνεται;»

«Ερευνητέο, σε κάθε περίπτωση» αποδέχεται επιφυλακτικά ο Σάντσεθ Τερρόν. «Και ποιο είναι αυτό το άτομο;»

«Ένας τύπος πολυμήχανος, μην αμφιβάλλετε. Και με τους σωστούς ενδοιασμούς. Ραπόσο* ονομάζεται... Πασκουάλ Ραπόσο».

«Και λέτε πως είναι ξύπνιος;»

Ο Ιγερουέλα έχει το ένα του πόδι στον αναβατήρα της άμαξας. Αγγίζει το κεφάλι του για να διορθώσει την περούκα και το λαδοφάναρο κάνει γλοιώδες το ποταπό χαμόγελό του.

«Έξυπνος και επικίνδυνος» διαβεβαιώνει «όπως το επώνυμό του».

Δε στάθηκε εύκολο να ανατρέξω στα πρακτικά. Φυλάσσονταν σαν επτασφράγιστο μυστικό στα αρχεία της Ακαδημίας, και

* Αλεπού, πονηρός, πανούργος. (Σ.τ.Μ.)

η Λόλα Πεμάν, η αρχειοφύλακας, ανήκε σ' εκείνο το είδος των κέρβερων που θεωρούν ότι ο καλύτερος τρόπος διατήρησης ενός εγγράφου είναι να μην μπορεί κανείς να το συμβουλευτεί. Τελικά όμως, όταν ξεπεράστηκαν οι συνηθισμένες γραφειοκρατικές αντιστάσεις, κατάφερα ν' αποκτήσω πρόσβαση στα πρωτότυπα του 18ου αιώνα.

«Να προσέχετε όταν θα γυρίζετε τις σελίδες». Η αρχειοφύλακας το είχε πάρει σαν προσωπική πρόκληση. «Το χαρτί δεν είναι καλό και έχει φθαρεί πολύ. Μπορεί να σκιστεί».

«Μην ανησυχείτε, Λόλα».

«Έτσι λένε όλοι... Και μετά γίνεται αυτό που γίνεται».

Κάθισα δίπλα σ' ένα από τα παράθυρα της βιβλιοθήκης, στις κόγχες με τραπέζια που υπάρχουν εκεί για να δουλεύουν οι ακαδημαϊκοί. Απολαμβάνοντας τη στιγμή. Οι λεπτομέρειες των ολομελειών κάθε Πέμπτης ήταν καταγεγραμμένες η μία μετά την άλλη στον χοντρό τόμο, σταχωμένο με ανοιχτό καφέ δέρμα – γράμματα ευκρινή, καθαρά, σχεδόν σαν αντιγραφέα χειρογράφων, που άλλαζαν τότε τότε, με τον θάνατο ενός συντάκτη και τον ερχομό ενός άλλου. Εκείνα του γραμματέα Παλαφόξ ήταν κομφά, μυτερά, ευανάγνωστα: *Η Ακαδημία, συνελθούσα στην έδρα της στην Κάσα δελ Τεσόρο...*

Προς μεγάλη μου απογοήτευση, τα πρακτικά δεν ήταν πολύ σαφή. Σε καιρούς που, παρά την πεφωτισμένη πολιτική των κυβερνήσεων του Καρόλου Γ', η Ιερά Εξέταση διατηρούσε τεράστια δύναμη, η σύνεση των ακαδημαϊκών –ακόμα και στο περιεχόμενο ήταν αναγνωρίσιμο το επιδέξιο χέρι του γραμματέα Παλαφόξ– είχε φροντίσει ν' αφήσει γραπτώς τον μικρότερο δυνατό αριθμό λεπτομερειών. Βρήκα μόνο μια πρώτη αναφορά στο ενδιαφέρον του ιδρύματος να αποκτήσει την πλήρη *Encyclopédie* –*Η ολομέλεια της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας εγκρίνει διά πλειοψηφίας...–*, και μια δεύτερη σημείωση με τα ονόματα των ακαδημαϊκών που επιλέχτηκαν για το ταξίδι: *Έχοντας προ καιρού πληροφορηθεί η Ακαδημία ότι τίθεται προς πώληση το πλήρες έργο της γαλ-*

λικής Εγκυκλοπαίδειας, συμφωνεί να αγοραστεί στην πρωτότυπη έκδοσή της και εξουσιοδοτεί τους κυρίους Μολίνα και Θάρατε να τη φέρουν από το Παρίσι.

Ήταν αρκετές ωστόσο για να ακολουθήσω το νήμα της υπόθεσης. Στο τεκμηριωμένο βιβλίο *Οι ακαδημαϊκοί της Ισπανικής Ακαδημίας*, των Αντόνιο Κολίνο και Ελισέο Άλβαρεθ-Αρένας, είχα την ευκαιρία να ανατρέξω στις βιογραφίες των δύο εντολοδόχων, αν και σε καμία περίπτωση δεν αναφερόταν το ταξίδι στο Παρίσι. Ο πρώτος από αυτούς ήταν ο βιβλιοθηκάριος δον Ερμόχενες Μολίνα, που εκείνη την εποχή ήταν εξήντα τριών ετών και διακεκριμένος καθηγητής και μεταφραστής των κλασικών. Τον άλλο κατάφερα να τον αναγνωρίσω στο πρόσωπο του απόστρατου υποναυάρχου του Βασιλικού Ναυτικού δον Πέδρο Θάρατε, τον οποίο οι συνάδελφοί του αποκαλούσαν ναύαρχο, ειδικού στη ναυτική ορολογία και συγγραφέα ενός σημαντικού λεξικού για το θέμα αυτό.

Μ' αυτά τα βασικά στοιχεία άρχισα να κινούμαι – βιογραφικά λεξικά, ο εκδοτικός οίκος Espasa, διαδίκτυο, βιβλιογραφίες. Σε λίγες μέρες ανασυνέθεσα με εύλογο τρόπο όσα μπορούσαν να εξακριβωθούν για τη ζωή των δύο προσώπων. Που δεν ήταν πολλά. Και οι δύο είχαν υπάρξει διακριτικοί, αξιολύμπιοι. Δύο ζωές γκρίζες, αφιερωμένες η μία στη μετάφραση και στην εκπαίδευση· η άλλη σε μια ήρεμη αποστρατεία και στη λόγια μελέτη της ναυτικής τέχνης, που τελικά επιβραβεύτηκε με την ακαδημαϊκή θέση. Η μοναδική πολεμική πράξη του υποναυάρχου Θάρατε για την οποία βρήκα απόδειξη ήταν η συμμετοχή του, όταν ήταν νέος, σε μια μεγάλη ναυμαχία που έγινε με τη βρετανική μοίρα το έτος 1744. Τίποτα απ' όσα διάβασα για τον έναν ή τον άλλο δε διέψευδε τα λόγια που είχε γράψει στο βιβλίο των πρακτικών ο γραμματέας Παλαφόξ: *δύο καλοί άνθρωποι.*

* * *

Τρίζει το ξύλινο πάτωμα όταν, μετά τα επιδόρπια, ένας σερβιτόρος φέρνει τον δίσκο με μια αχνιστή καφετιέρα, νερό κι ένα μπουκάλι λικέρ, καθώς και τα σύνεργα για κάπνισμα. Φιλόφρων με τους δύο συνδαιτυμόνες του, ο Βέγα δε Σέγια, ο διευθυντής της Βασιλικής Ισπανικής Ακαδημίας, τους σερβίρει ο ίδιος· ένα γεμάτο φλιτζάνι κι ένα ποτηράκι μαρασκίνο στον βιβλιοθηκάριο δον Ερμόχενες Μολίνα, κι ένα δάχτυλο μοσχάτο στον ναύαρχο Θάρατε, του οποίου ο ασκητισμός –μόλις που δοκίμασε το αρνάκι κατσαρόλας και το κρασί από τη Μεδίνα δελ Κάμπο– είναι πασίγνωστος μεταξύ των μελών του Ελλόγιμου Οίκου. Κάθονται και οι τρεις γύρω από ένα μικρό τραπέζι του μαγειρείου «Λα Φοντάνα δε Όρο», από το ανοιχτό παράθυρο του οποίου διακρίνεται η κίνηση των μόνιππων και του πλήθους που ανεβοκατεβαίνει τη Σαν Χερόνιμο.

«Είναι μεγάλη περιπέτεια» λέει ο Βέγα δε Σέγια. «Με την οποία, δε χρειάζεται να επιμείνω σ' αυτό, κερδίζετε την αναγνώριση των συναδέλφων σας και της Ακαδημίας... Γι' αυτό ήθελα να σας ευχαριστήσω μ' αυτό το γεύμα».

«Δεν ξέρω αν θα φανούμε αντάξιοι» σχολιάζει ο βιβλιοθηκάριος. «Αυτού που αναμένεται από εμάς».

Ο Βέγα δε Σέγια κάνει μια χειρονομία γεμάτη σιγουριά, αυτοπεποίθηση, που φανερώνει την ενδεδειγμένη συμπάθεια.

«Δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία» σημειώνει ενθαρρυντικά. «Τόσο εσείς, δον Ερμόχενες, όσο και ο κύριος ναύαρχος θα κάνετε το καθήκον σας όπως σας αρμόζει... Είμαι απόλυτα βέβαιος». Μ' αυτά τα λόγια, σκύβει στο τραπέζι και πλησιάζει την άκρη ενός πούρου Αβάνας στη φλόγα του αναμμένου κεριού που έφερε ο σερβιτόρος μαζί με τον καπνό. «Απόλυτα βέβαιος» επαναλαμβάνει, ακουμπώντας στη ράχη της καρέκλας, ενώ το χαμόγελό του αφήνει να ξεφύγει ένα σύννεφο γαλαζωπού καπνού.

Ο δον Ερμόχενες Μολίνα, βιβλιοθηκάριος της Ακαδημίας –οι έμπιστοι φίλοι τολμούν να τον φωνάζουν Ερμές–, συ-

γκατανεύει ευγενικά, αν και όχι εντελώς πεπεισμένος. Είναι ένας άνθρωπος κοντός, χοντρός, καλοσυνάτος, χήρος εδώ και πέντε χρόνια. Επιφανής λατινιστής, καθηγητής κλασικών γλωσσών, έκανε μια μετάφραση των *Βίων παραλλήλων* του Πλούταρχου η οποία αποτέλεσε ορόσημο στην ισπανική λογοτεχνία. Αν και δε φροντίζει ιδιαίτερα την εμφάνισή του – η φθαρμένη στους αγκώνες βελάδα έχει λεκέδες σοκολάτας και υπολείμματα ταμπάκου στα πέτα–, όλ' αυτά αντισταθμίζονται και με το παραπάνω από τον καλό του χαρακτήρα, κερδίζοντας την εκτίμηση των συναδέλφων του. Ως βιβλιοθηκάριος, επιτρέπει σ' αυτούς τους τελευταίους να χρησιμοποιούν βιβλία που ανήκουν προσωπικά στον ίδιο, και μάλιστα αγοράζει με δικά του χρήματα από παλαιοβιβλιοπωλεία σπάνια ή χρήσιμα αντίτυπα, ξεχνώντας πάντα να ζητήσει την επιστροφή τους. Αντίθετα με τον διευθυντή και άλλους ακαδημαϊκούς, ο δον Ερμόχενες δε χρησιμοποιεί περούκα ούτε πούδρες για τα μαλλιά του, που είναι κοντά και στραβοκομμένα, μαύρα ακόμα, αν και με κάποιες άσπρες τρίχες. Τα πυκνά γένια, που θα χρειάζονταν δύο ξυρίσματα καθημερινά για να φαίνονται ευπρεπισμένα, σκοτεινιάζουν ένα πρόσωπο όπου τα καστανά μάτια, καλοσυνάτα, καταπονημένα από την ηλικία και τα διαβάσματα, μοιάζουν να ατενίζουν τον κόσμο με κάποια αφηρημάδα και μια καλοαναθρεμμένη έκπληξη.

«Θα το κάνουμε όσο καλύτερα μπορούμε, κύριε διευθυντά».

«Δεν αμφιβάλλω».

«Έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στον κύριο ναύαρχο» προσθέτει ο βιβλιοθηκάριος. «Είναι πολυταξιδεμένος, έμπειρος. Και μιλάει πολύ καλά γαλλικά».

Κάνει μια ελαφριά υπόκλιση ο περί ου ο λόγος από την καρέκλα όπου κάθεται με την πλάτη ίσια, αλύγιστος και τυπικός όπως συνήθως, με ακουμπισμένες στην άκρη του τραπεζιού τις μανσέτες του άψογου μαύρου φράκου του, το

οποίο συνοδεύεται από ένα φαρδύ μεταξωτό παπιγιόν, με τέλειο κόμπο, που μοιάζει να τον υποχρεώνει να κρατάει το κεφάλι ακόμα πιο όρθιο. Ζωντανή αντίθεση, με όλο το φροντισμένο παρουσιαστικό του, με τη συμπαθητική ατημελησία του βιβλιοθηκάριου.

«Κι εσείς τα μιλάτε, δον Ερμόχενες» σημειώνει κοφτά.

Κουνάει αυτός ο τελευταίος το κεφάλι του με ταπεινή άρνηση, ενώ ο Βέγα δε Σέγια, ανάμεσα σε τουλούπες καπνού, ζυγίζει με το βλέμμα του τον ναύαρχο· έχει σε εκτίμηση τον ηλικιωμένο ναυτικό, αν και, σχεδόν όπως όλοι οι ακαδημαϊκοί, από κάποια απόσταση. Δεν έχει άδικο ο Πέδρο Θάρατε υ Κεράλτ τη φήμη ανθρώπου μονόχνοτου και εκκεντρικού. Απόστρατος υποναύαρχος του Βασιλικού Ναυτικού, συγγραφέας ενός αξιόλογου λεξικού ναυτικών όρων, ο ναύαρχος είναι ψηλός, αδύνατος, ευπαρουσίαστος ακόμα, με ύφος μελαγχολικό και τρόπους αυστηρούς, σχεδόν τραχείς. Τα γκρίζα μαλλιά του είναι αρκετά μακριά, αν και αρχίζουν να αραιώνουν, μαζεμένα με ταφταδένια κορδέλα σε μια κοντή αλογοουρά. Το πιο χτυπητό χαρακτηριστικό του προσώπου του είναι τα ανοιχτογάλαζα, πολύ υγρά και διάφανα μάτια, που καρφώνονται στους συνομιλητές με μια επιμονή που καταντάει ανησυχητική, σχεδόν ενοχλητική, όταν κρατάει πολλή ώρα.

«Δεν είναι το ίδιο» διαμαρτύρεται ο δον Ερμόχενες. «Τα δικά μου είναι μόνο θεωρητικά. Διαβασμένα κείμενα και τέτοια πράγματα. Τα λατινικά μου απομύζησαν τη ζωή, αφήνοντας μου λίγο χώρο για άλλους τομείς γνώσης».

«Εσείς όμως διαβάζετε με μεγάλη ευκολία Μονταίν και Μολιέρο, κύριε βιβλιοθηκάριε» λέει ο Βέγα δε Σέγια. «Σχεδόν τόσο καλά όσο και τον Καίσαρα ή τον Τάκιτο».

«Άλλο πράγμα είναι να διαβάζεις μια γλώσσα και άλλο να τη μιλάς με άνεση» επιμένει ταπεινά εκείνος. «Αντίθετα μ' εμένα, ο δον Πέδρο την έχει εξασκήσει πολύ. Όταν ταξίδευε με τη γαλλική ναυτική μοίρα, είχε την ευκαιρία να

τη χρησιμοποιήσει και με το παραπάνω... Αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους επιλέχτηκε για το ταξίδι φυσικά. Εξακολουθώ όμως να μην καταλαβαίνω γιατί επιλέχτηκε εγώ».

Ο διευθυντής σχηματίζει ένα τέλειο χαμόγελο. Σχεδόν στενοχωρημένο από το γεγονός ότι υποχρεώνεται να υπογραμμίσει το προφανές.

«Επειδή είστε καλός άνθρωπος, don Ερμόχενες» διευκρινίζει. «Λογικός, αξιοσέβαστος και άξιος βιβλιοθηκάριος για τον Ελλόγιμο Οίκο. Αξιόπιστος, όπως και ο κύριος ναύαρχός μας. Οι συνάδελφοι ακαδημαϊκοί δεν έκαναν λάθος δείχνοντας την εμπιστοσύνη τους σ' εσάς... Έχετε κανονίσει ήδη την ημερομηνία του ταξιδιού;»

Κοιτάζει και τους δύο αφιερώνοντας στον καθένα τον ίδιο ακριβώς χρόνο, μερικά δευτερόλεπτα μέγιστης προσοχής. Ευγενικό ενδιαφέρον ενός εκλεπτυσμένου ανθρώπου. Αυτές οι λεπτομέρειες, στις οποίες η λεπτότητα του Βέγα δε Σέγια αποδεικνύεται φυσική, συμβάλλουν στο να τον έχει η αυτού μεγαλειότητά του ο βασιλιάς Κάρολος Γ' στενό του σύμβουλο σε θέματα καθαρισμού, ρύθμισης και αγλαΐσμού της καστιλλιάνικης γλώσσας, που άλλοι ονομάζουν ισπανική. Φημολογείται πως σε λίγο θα κρέμεται από τον λαιμό του το μετάλλιο του Χρυσόμαλλου Δέρατος. Για τις υπηρεσίες του.

«Την οργάνωση την αφήνω στον συνταξιδιώτη μου» διευκρινίζει ο βιβλιοθηκάριος. «Ως στρατιωτικός, έχει εμπειρία σε τέτοια ζητήματα. Ετοιμότητα πνεύματος και τα λοιπά. Εμένα όλ' αυτά με ξεπερνούν».

Γυρίζει ο διευθυντής προς το μέρος του don Πέδρο Θάρατε.

«Τι έχετε σκεφτεί, ναύαρχε;»

Τοποθετεί αυτός το ένα του δάχτυλο στο τραπέζι και το άλλο σε κάποια απόσταση, διατρέχοντας με τα μάτια το μεταξύ τους διάστημα, σαν να υπολογίζει μίλια σε έναν ναυτικό ή έναν πολιτικό χάρτη.

«Τον πιο σύντομο κύριο δρόμο – από τη Μαδρίτη στην Μπαγιόν, κι από εκεί στο Παρίσι».

«Ισοδυναμεί με τριακόσιες λεύγες, φοβάμαι...»

«Διακόσιες εξήντα πέντε, σύμφωνα με τους υπολογισμούς μου» απαντάει ο άλλος με την ψυχρότητα της εξειδίκευσης. «Σχεδόν ένας μήνας ταξίδι. Μόνο ο πηγαιμός».

«Πότε σκοπεύετε να φύγετε;»

«Σε δύο εβδομάδες θα είμαστε έτοιμοι, υποθέτω».

«Ωραία. Έχω χρόνο να οργανώσω τη διάθεση των κεφαλαίων. Έχετε κάνει τους υπολογισμούς σας;»

Ο ναύαρχος βγάζει από το ρεβέρ του μανικιού του ένα φύλλο χαρτί διπλωμένο στα τέσσερα και το απλώνει πάνω στο τραπέζι, ισιώνοντάς το επιμελώς. Είναι γεμάτο αριθμούς γραμμένους με ευανάγνωστο γραφικό χαρακτήρα, πολύ νοικοκυρεμένο και καθαρό.

«Πέρα από τα οχτώ χιλιάδες ρεάλια για την *Encyclopédie*, υπολογίζω πέντε χιλιάδες για έξοδα διαμονής και μεταφοράς, καθώς και τρεις χιλιάδες για να πληρωθούν τα υποζύγια αλλαγής για τον καθένα μας. Εδώ είναι όλα με λεπτομέρειες».

«Δεν είναι πολλά λεφτά» παρατηρεί ο Βέγα δε Σέγια, παραξενεμένος.

«Θα φτάσουν. Δεν προβλέπω άλλα έξοδα πέρα από αυτά της στοιχειώδους συντήρησης. Η Ακαδημία δεν είναι για υπερβολές».

«Δε θα ήθελα η τσέπη σας...»

Με μια νότα υπεροψίας, τα ανοιχτόχρωμα μάτια δεν παύουν να κοιτάζουν κατάματα τον Βέγα δε Σέγια καθώς αυτός επικεντρώνεται σε μια μικρή οριζόντια ουλή που, μισοκρυμμένη ανάμεσα στις ρυτίδες του προσώπου, εκτείνεται από τον κρόταφο μέχρι το αριστερό βλέφαρο του συνομιλητή του. Παρόλο που ο παλιός ναυτικός δε μιλάει ποτέ γι' αυτήν, φημολογείται μεταξύ των ακαδημαϊκών ότι είναι σημάδι από μια σκλήθρα που τον πέτυχε όταν ήταν νέος, στη διάρκεια της ναυμαχίας της Τουλόνης.

«Μιλώ για τον εαυτό μου, κύριε διευθυντά, όχι για τον δον Ερμόχενες» λέει ο ναύαρχος. «Η τσέπη μου όμως είναι δική μου υπόθεση».

Ο Βέγα δε Σέγια ρουφάει το πούρο του και κοιτάζει τον βιβλιοθηκάριο, που συγκατανεύει με προσηνές χαμόγελο.

«Εμπιστεύομαι με κλειστά μάτια τους υπολογισμούς του συναδέλφου μου» λέει εκείνος. «Αν αυτός έχει τη σπαρτιατική λιτότητα του ναυτικού, εγώ είμαι φτιαγμένος για να ζω με λίγα».

«Όπως θέλετε» παραδίδει τα όπλα ο διευθυντής. «Σε μερικές μέρες ο ταμίας μας θα σας παραδώσει ένα μέρος σε μετρητά για το ταξίδι, και τα υπόλοιπα σε πιστωτική επιστολή για έναν τραπεζίτη στο Παρίσι, τον οίκο Βαντάν-Υβέρ, που είναι αξιόπιστοι άνθρωποι».

Σηκώνει ο ναύαρχος τον δείκτη του και τον καρφώνει, με στρατιωτικό στιλ, πάνω στο φύλλο με τα έξοδα του ταξιδιού.

«Θα δοθεί ακριβής λογαριασμός φυσικά, ακόμα και για το τελευταίο ρεάλι». Ο τόνος είναι επίσημος. «Με τις αντίστοιχες αποδείξεις».

«Σας παρακαλώ, αγαπητέ φίλε... Δε θεωρώ απαραίτητο να φτάσουμε σε λογιστικά άκρα μ' εσάς τους δύο».

«Επαναλαμβάνω αυτό που είπα» επιμένει ο άλλος με το συνηθισμένο του κοφτό ύφος, κρατώντας τον δείκτη του πάνω στο σημείωμα με τα έξοδα σαν να εξαρτιόταν από αυτό η τιμή του.

Ο Βέγα δε Σέγια παρατηρεί πως τα νύχια του, αντίθετα με τα βρόμικα και μακριά του ατημέλητου βιβλιοθηκάρου, είναι πολύ κοντά και τέλεια φροντισμένα.

«Όπως θέλετε» αποδέχεται. «Υπάρχει όμως μια λεπτομέρεια που πρέπει να σκεφτούμε: Η δημόσια άμαξα δεν είναι καλά εξοπλισμένη· υπάρχουν λίγες άμαξες που κάνουν ολόκληρη τη διαδρομή και οι δρόμοι είναι φρικτοί. Και δεν είστε για να ταξιδεύετε σε μουλάρια, αν μου επιτρέπετε την οικειότητα... Κανείς μας δεν είναι».

Το διακριτικό αστείο προκαλεί ένα καλοσυνάτο χαμόγελο στον δον Ερμόχενες, αν και ο ναύαρχος παραμένει ανέκφραστος. Σε οτιδήποτε έχει να κάνει με το άτομό του, ο δον Πέδρο Θάρατε φέρεται με επιφυλακτική κοκεταρία, ακόμα και όσον αφορά την ηλικία του. Παρά την καλή ακόμα σιλουέτα του, τα ρούχα που του έρχονται γάντι και την άψογη εμφάνισή του, οι ακαδημαϊκοί τον υπολογίζουν μεταξύ εξήντα και εξήντα πέντε χρονών, αν και κανείς δε γνωρίζει την ακριβή ηλικία του.

«Το ταξίδι της επιστροφής» δηλώνει ο ναύαρχος «μπορεί να περιπλακεί εξαιτίας του φορτίου. Είκοσι οχτώ τόμοι μεγάλου μεγέθους έχουν αρκετό βάρος. Θα πρέπει να κανονίσουμε τη μεταφορά· και, δεδομένης της κατάστασης, των τελωνείων και όλων των άλλων, δεν είναι συνετό να τα στείλουμε χωρίς συνοδεία».

«Μια επιβατική άμαξα, αναμφίβολα» προτείνει ο Βέγα δε Σέγια έπειτα από λίγη σκέψη. «Το ιδανικό θα ήταν μια ξεχωριστή μόνο για σας. Και άλογα αντί για μουλάρια, επειδή έχουν καλύτερο βηματισμό και είναι πιο γρήγορα...» Σ' αυτό το σημείο κάνει έναν μορφασμό καθώς σκέφτεται τα έξοδα. «Αν και δεν ξέρω αν θα είναι εφικτό».

«Μην ανησυχείτε γι' αυτό. Θα τα βγάλουμε πέρα με τη δημόσια άμαξα».

Το σκέφτεται ο διευθυντής ακόμα μια στιγμή.

«Έχω μια αγγλική άμαξα» καταλήγει «που είναι τέλεια για έλξη από άλογα. Θα μπορούσατε ίσως να τη χρησιμοποιήσετε».

«Πολύ γενναιόδωρο εκ μέρους σας, αλλά θα βολευτούμε με ό,τι υπάρχει... Δε νομίζετε, δον Ερμόχενες;»

«Φυσικά».

Ο διευθυντής τούς φαντάζεται να βολεύονται ο καθένας με τον τρόπο του. Ο βιβλιοθηκάριος να υφίσταται την έλλειψη ανέσεων με τη συνηθισμένη του καρτερική καλοσύνη, κάνοντας αστεία για όλα εις βάρος του ίδιου του εαυτού

του, με αναλλοίωτη τη διάθεση και τις ελπίδες του. Τον ναύαρχο στωικό και σχολαστικό ως προς την εμφάνισή του, περιχαρακωμένο στην αυστηρή στρατιωτική πειθαρχία ως διέξοδο μπροστά στους ατέλειωτους σταθμούς αλλαγής υποζυγίων, τις λοκάντες της κακιάς ώρας, τα ραγού από ξερό μπακαλιάρο και ρεβίθια, τη σκόνη και τα επεισόδια του ταξιδιού.

«Θα χρειαστείτε επίσης έναν υπηρέτη».

Ο δον Ερμόχενες τον κοιτάζει, ξαφνιασμένος.

«Συγγνώμη;»

«Έναν βοηθό... Κάποιον που θα αναλάβει τα ασήμαντα πράγματα».

Κοιτάζονται με κάποια αμηχανία. Ο Βέγα δε Σέγια γνωρίζει πως ο δον Ερμόχενες, φρικτός σ' αυτό το ζήτημα, ζει με την ελλιπή περιποίηση και το ακόμα ελλιπέστερο φαγητό που του παρέχει μια ηλικιωμένη υπηρέτρια η οποία φρόντιζε το σπίτι ήδη από τότε που ζούσε η γυναίκα του. Ο δον Πέδρο Θάρατε ωστόσο είναι η αντίθετη περίπτωση. Δεν παντρεύτηκε ποτέ. Από τότε που αποστρατεύτηκε από το Βασιλικό Ναυτικό, ζει με δύο γεροντοκόρες αδερφές του, παρόμοιες στην ηλικία και στην εμφάνιση –εμφανίζονται και οι τρεις τις Κυριακές να κάνουν τον περίπατό τους κάτω από τις φτελιές του Πράδο, κοντά στο σπίτι τους στην Κάγε δελ Καμπαγέρο δε Γκράθια–, οι οποίες αφιερώνουν τη ζωή τους στην περιποίησή του. Κι αυτή η γυναικεία αυταπάρνηση, ένθερμα αδελφική, μοιάζει να θεωρεί καύχημά της το γεγονός ότι κανείς στην Ακαδημία δεν ντύνεται με την άφογη και λιτή κομψότητα του αδελφού: Οι σκούρες βελάδες –αυτές οι ίδιες κόβουν τα πατρών και επιβλέπουν τον ράφτη–, πάντα από εκλεκτό μπλε, γκριζό ή μαύρο μάλλινο ύφασμα, προσαρμόζονται τέλεια στην ψηλή και λεπτή σιλουέτα του ναυάρχου. Τα γιλέκα και οι περισκελίδες του θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν ευθέως εκείνα οποιουδήποτε Γάλλου αριστοκράτη, οι μακριές κάλτσες είναι αψε-

γάδιαστες, χωρίς ούτε μια ζάρα ή ορατό μαντάρισμα, και το σιδέρωμα των πουκαμίσων και των παπιγιόν θα έκανε τον ίδιο τον δούκα της Άλμπα να χλωμιάσει από ζήλια.

«Μπορώ να σας παραχωρήσω κάποιον από το νοικοκυριό μου» προτείνει ο Βέγα δε Σέγια.

«Και ο μισθός του;» ανησυχεί ο δον Ερμόχενες. «Γιατί, δεν ξέρω ο κύριος ναύαρχος, αλλά εγώ...»

Ζαρώνει το μέτωπο ο περί ου ο λόγος, αμήχανος. Είναι προφανές ότι, λόγω αγωγής και χαρακτήρα, τον ενοχλεί να μιλάει για χρήματα· αν και, παρά τη φροντισμένη όψη του, δεν του περισεύουν. Ο Βέγα δε Σέγια ξέρει πως ο δον Πέδρο θάρατε και οι αδερφές του, χωρίς καμιά ιδιαίτερη περιουσία, ζουν από κάποιες οικονομίες, τη σύνταξη του υποναύαρχου και ελάχιστα άλλα. Ότι σ' αυτή τη φρικτή αιώνια Ισπανία της αδικίας και των καθυστερημένων μισθών, όπου απόστρατοι ναυτικοί και στρατιωτικοί συχνά πεθαίνουν στη φτώχεια, ούτε καν τη σύνταξή του δεν εισπράττει κανείς με τακτική ακρίβεια.

«Είναι υπηρέτης του νοικοκυριού μου, όπως είπα. Θα περιοριζόμουν στο να σας τον παραχωρήσω».

«Πολύ γενναιόδωρο εκ μέρους σας, κύριε διευθυντά» λέει ο δον Ερμόχενες. «Είστε πολύ ευγενικός. Δεν το θεωρώ απαραίτητο όμως... Έχετε την ίδια άποψη, ναύαρχε;»

Συγκατανεύει ο δον Πέδρο.

«Είναι μια πολυτέλεια χωρίς την οποία μπορούμε να ζήσουμε» εκτιμά, ξερά.

«Όπως προτιμάτε» δέχεται ο Βέγα δε Σέγια. «Την άμαξα όμως και τον αμαξά θα τα βάλω εγώ. Κάποιον έμπιστο. Σ' αυτό δε θα διαφωνήσετε».

Συγκατανεύει και πάλι ο δον Πέδρο, αυτή τη φορά χωρίς ν' ανοίξει το στόμα του. Αυστηρός, πολύ σοβαρός, με ύφος τόσο ανεξιχνίαστο όσο πάντα· το πρόσωπο όμως έχει μια έκφραση μελαγχολική. Ίσως, καταλήγει ο διευθυντής, να είναι ο τρόπος του να εκφράζει την ανησυχία του. Πρό-

κειται για ταξίδι μακρύ, επικίνδυνο. Περιπέτεια παράξενη και υπέροχη, τυπική μιας εξαιρετικής εποχής – να φέρουν τα φώτα, τη σοφία του αιώνα, μέχρι εκείνη την ταπεινή γωνιά της καλλιεργημένης Ισπανίας, τη Βασιλική Ακαδημία της. Κι αυτό θα το επιχειρήσουν δύο καλοί άνθρωποι, ακέραιοι, τολμηροί, που θα ταξιδέψουν διασχίζοντας μια Ευρώπη ολοένα και πιο ταραγμένη, όπου οι παλιοί θρόνοι κλυδωνίζονται και τα πάντα μοιάζουν ν' αλλάζουν υπερβολικά γρήγορα.